Dr Fr. Krsto Krže

Franjevački ideali i umjetnost

Šibenik 1937

– u znak dubokog poštovanja – zahvalni

(Ako Vam je moguće, napišite koju riječ na „Obzoru" ili „Jut. listu" –)

Pisac

Franjevački ideali i umjetnost

Dr. fr. Krsto Kržanić

Tiskara «KAČIĆ», Šibenik, 1936.

Umjetnost i svetost dvije su forme božanske ljubavi. Ta je misao Gilleta istinita, jer je, prema nauci velikih grčkih filozofa i kasnijih skolastika, umjetnost slikovni izraz istine — splendor veri. Umjetnost je, veli Bracaloni, [1] počelo moralnog oplemenjivanja u razvoju viših moći: ona je moćna širiteljica ideja, lijepa je forma božanskoga kulta. Stoga opstoji uski i intimni odnošaj između vjere i umjetnosti. Kršćanstvo računa sa ljudskom sklonošću k ljepoti: ono je od stvorene ljepote učinilo stepenice u više krajeve, po kojima sveci uzletom kontemplacije poletiše do apsolutne LJEPOTE. Pa, budući da je umjetnost u obliku slike, zvuka ili pjesme nebeska stvar, s pravom je rekao Papini [2] da se bez jake vjere ne može da stvori jaka poezija: »Senza una fede forte poesia non si fa.« I to je nešto naravno.

Dante, besmrtni pjesnik vjere, davno je rekao da pjesnik pjeva, jer ljubi. Ko ljubi — sebe, ne može da pjeva. To bi bio sićušni i materijalistički egoizam, koji ne zna i ne umije da pjeva. Samo velika ljubav — MISTIKA — može da stvori veliku pjesmu. Najveći sveci mistici bili su i sjajni pjesnici. Sv. Franjo Asiski, sv. Filip Neri, sv. Bonaventura, sv. Toma, te Jakopone, Dante, Manzoni...: uzorni vjernici ostavili su i besmrtna umjetnička djela. U tom smislu tvrdi Papini, [3] da je svetac veći od pjesnika, ali da

[1] L' Arte Francescana... Todi, 1924, str. 1.
[2] Pane e vino, Firenze, Vallecchi, 1926, str. 18—19.
[3] Ib. str. 26.

odmah poslije sveca dolazi pjesnik, jer je poezija stepenica k svetosti. »Il santo è piu grande del poeta, ma subito dopo il santo viene il poeta e la poesia è scala verso la santità.« Ljubav vodi do LJEPOTE, a to je svetost, od koje nema ništa ljepše. I Sv. Pismo veli o svetosti, da je lijepa: »O quam pulchra est casta generatio cum claritate.« O misionarima dobra i mira veli Sv. Pismo, da su divne noge njihove: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem... bona.« Svetost je savršena harmonija svetačke volje sa voljom Božijom. A harmonija je ljepota! Svetost je — milost, a milost je čar, dražest i milina duhovna. Raj je vrelo sve ljepote, jer je raj Bog, apsolutna LJEPOTA.

I.

Franjo - umjetnička duša

Između Božijih svetaca, koji su ne samo objekt kulta već i umjetničke ekspresije, jer im je i nutarnji i vanjski život čudo divne harmonije, najosjetljiviji je bio FRANJO ASISKI za ljepotu. O njemu rekoše da je najsvetiji od umjetnika i najumjetničkiji od svetaca. Ljubio je ljepotu. Ljubio je umjetnost bilo pod kojim oblikom. Sa stabla dobra, koje Providnost usadi u pustinji ovoga zemaljskoga bolnoga života, ubra cvijet ljepote da postane bolji, jer je u ljepoti prirode vidio i poklonio se apsolutnoj LJEPOTI — Bogu. Da je Franjo Asiski vanredno uspio u moralnoj reformi svijeta, koji se materijalizirao gramzenjem za — materijom, veliki su udio imale i njegove umjetničke duševne odlike. Osvajao je ovaj Svetac umjetnik i danas osvaja i onamo, gdje nije kadra da dopre logika i propovijed.

Mnogi su od modernih pisaca griješili gledajući u Franji samo sentimentalnoga ljubitelja prirode, ptica i vukova. Ne smijemo se povesti za njima! Ali bi bilo nesmotreno da se ne uoči i istinu, da je *Franjo bio umjetnička duša i da franjevački ideali imaju svoju umjetničku privlačivu boju.* Franjo nije volio prozaičke forme života: bio je genij, veli *Bracaloni,*[4] i letio je. *Sabatier*[5] je rekao, da je pravoga Franju lakše uočiti u umjetničkoj ljepoti legende nego i u samoj kritičkoj povijesti njegova života.

O Franjinim zaslugama za talijansku umjetničku, književnu, pjesničku povijest auktoritativno tvrdi Leon XIII[6]

[4] Op. cit. str. 2.
[5] Fioretti di S. Francesco, ed. Vignatti, Assisi, 1901, u predgovoru.
[6] Enciklika »Auspicato«, god. 1882.

da je s njegovih usana procvala mlada talijanska riječ, i da ljubav i pjesma sjajno i moćno odjekuju u njegovim pučkim pjesmama. »Vagì dolcemente sul suo labbro la nascente italica favella, carità e poesia spirano potentemente in quei cantici popolari...« Pa dalje veli veliki Papa, da je Franjin Život toliko uplivao na talijanski genij, da su se najveći umjetnici natjecali, koji će da ga ljepše prikaže u slici, kipu ili rezbariji. »Sommi artisti gareggiarono chi meglio ne ritraesse le mirabili gesta in opere di pittura, di scoltura, d' intaglio.« Franjo je inspirirao jedan od najdivnijih Danteovih pjevanja u Divnoj Glumi, prosuo je čar i draži u kist Giotta i Cimabue, a glasovitim je arhitektima dao ideje za grandiozne spomenike. Tako tvrdi Leon Papa.

Nije bez osobitog interesa da su, prije povjesničara i sociologa, estetičari, književnici i umjetnici upozorili na kulturne zasluge i originalnost Franjina genija. Oni su to istakli protiv one struje, koja je u tom pravcu kao prvake isticala poganske humaniste i protestantske racionaliste. J. von Görres je prvi zapalio zrno tamjana pred likom Umbrijskoga Poverella. Katolički su ga romantičari slijedili. I sam je Renan bio prisiljen da Franju nazove ocem tal. umjetnosti. Thode je to znanstveno dokazao. I hagiografija i sociologija dosta rekoše o Svecu, — ali primat nosi literatura: književnici su stvorili plebiscitarni kult Sveca. Humanistički književnici zaboraviše kult Franjin, romantični ga umjetnici stvoriše.

Zašto je Franjo »Serafico in ardore«, kako veli Dante? To je najveći pjesnik nesvijesno jasno uočio, nenatkriljivo opjevavši njegove zaruke sa gospođom siromaštinom. Franjo, zapaža markiz Crispolti,[7] stavivši se na tlo apsolutnog siromaštva, odbivši posjedovanje bogatstva bilo pod kojim oblikom i bilo u kojoj, pa i najneznatnijoj, mjeri, koje veže čovjeka uz stvari ili osobe, podigao se je nad njih i iz visina duhovne slobode promatrao je i uživao je u ljepoti stvorenja: životinja, ptica, riba, stabala, cvijeća, brda, voda, rijeka i ravnica. S tim je učinio dva sjajna poteza: pustio je stvorove najprije da hvale Boga, prije nego će da posluže nas, pa je onda stao u veselju da kontemplira njihovu ljepotu, mjesto da ih kao i njihov gospodar — izrabljuje. Samo je jedan, veli Franjo, gospodar — GOSPODIN. Zato on pjeva: »Da si hvaljen moj Gospodine! Lodato sii mi Signore!« Canticum creaturarum, ta velebna pjesma Bratu Suncu, plod je apsolutnog siromaštva i bezmjerne ljubavi, tih dvaju krila Umbrijskog Serafina. Svojom serafinskom čistom ljubavlju obuhvati sve umjetnosti, *jer sve nijesu već jedna ljepota — vremeniti otsjev vječne Ljepote.*

[7] S. Francesco e Dante, u Miscellanea Francescana, XIII, str. 69.

Ozanam[8] je poslije Görresa najviše zadužio franjevački pokret istakavši, rijetkom kritičkom pronicavošću, ljepote franjevačke poezije kod sv. Franje i bl. Jakoponea. Veoma je važno da je uprav Ozanam utvrdio jedinstvo umjetničkih pogleda kod Franje i njegovih glavnih sinova. *Kao što su franjevački filozofi i teolozi sa svojom filozofijom i teologijom u savršenoj harmoniji sa Franjinim životnim idealima, tako i franjevački umjetnici imaju iste poglede na sve, što je lijepo, kao i njihov duhovni vođ Franjo iz Asiza. Red je ostvario Franjin ideal umjetnosti.* To poslije Ozanama tvrde i Thode i Luj Gillet. Nema nikakve razlike, ni s obzirom na umjetnost, između Učitelja i učenika, Oca i njegovih duhovnih sinova.

Velik je bio Franjin upliv, preko disciplinovane falange svojih učenika umjetnika, na razvoj čitave talijanske Renesanse. Franjine ideje i Franjini ideali ljepote, ljubavi i siromaštva proželi su duše velikih pjesnika i slikara, tako da je i sam Renan morao reći: *»Sv. Franjo je otac talijanske Renesanse.«* To je Thode dokazao za arhitekturu i figurativne umjetnosti. Emil Mâle osobito je istakao franjevački upliv na umjetnost preko religioznog sredovječnog kazališta. Prema njegovu uvjerenju franjevačko je kršćanstvo, više nego iko, uplivalo na potpunu transformaciju umjetnosti. Goffin[9] je obradio upliv franjevačkih ideala na slikarstvo. Gillet[10] tvrdi da su Franjo i njegovi duhovni sinovi više inspirirali umjetničkih remek-dje-

[8] Poetes Francisçaines en Italie au XIII siecle, 1850.

[9] Saint François d' Assisi dans la lègende et dans l' art primitif italien, Bruxelles- 1909.

[10] Histoire artistique des Ordres Mèndiants, Paris 1912.

la nego svi mecenati iz dinastije Medici, više nego Ljudevit XIV. *Umjetnost je sredstvo,* uz ostala, *franjevačkog apostolata. Prije Franje svak se bojao, da ljepotu uzme kao saveznicu u apostolske svrhe.* Franjina je ljubav oplodila maštu sa moćnim krilima. I ona se uvukla u sve kutove stvorenja da čovječanstvu otkrije tajnu tolikih božanskih ljepota u prirodi i tolikih ljudskih čara u Utjelovljenoj Ljubavi.

Franjin život — umjetnost

Leopardi je, govoreći na jednom mjestu o heroizmu mučenice Cecilije, ustvrdio, da *između heroizma i poezije prolazi bratska srodnost: naizmjence se proniču vjerski i pjesnički polet.* To je najočitije u životu Franje Asiskoga. U njegovoj se osobi slio sjaj svrhunaravnosti sa iskrom prirođene genijalnosti. On je predragocjena baština Crkve i čovječanstva. Umjetnost ne može a da se s njim na osobiti način ne pozabavi, kad je *on živa umjetnina, kad je on svojim genijem obogatio umjetnost novom orijentacijom i novim svježim čarobnim djelima, kad je on umjetnost učinio službenicom kulta i apostolata.*

Nije moguće shvatiti preobilnost Franjine ljubavi nego tako, da ga je Bog obdario vanrednim sensibilitetom, koji se pogrijava. i maštom, koju je on imao vanredno živu, da mu je uvijek raspirivala nove iskre ljubavi u srcu. Franjo je i u grubom odijelu siromaštine bio privlačiv, *jer je bio — pjesnik.* Svaka njegova riječ, svaki njegov kret bili su propovijed, jer je iz čitava njegova bića vrila ljubav. Svetac je imao mnogo srca. Bio je delikatna osjećaja. Bio je pun finoće u izrazu... Tim je osvajao duše: — *išli su za njim i išli su s njim — k Bogu.* Taj estetski elemenat u Franjinu životu mnogo tumači njegove uspjehe u apostolatu, a da se s tim nimalo ne krnji viši utjecaj transcendentne Providnosti u njegovu životu, jer se ona služi poniznim ali inteligentnim, a ne nesposobnim da izvede velike i divne stvari. Srce i mašta oduševiše Franju, da bez mjere ljubi Boga.

Kao što je Franjo upotrebio i stvorenu ljepotu da ljude vodi k Bogu, tako su i ljudi, videći Franjin život, pun

divne ljepote, s njim pošli k Bogu u masama D'Alençon[11] tvrdi, da se je široki svijet, koji ima bistrije oko od bogatuna i umišljenih sveznadara, zaljubio u Franju, jer je svetac umjetnosti. I prosti svijet vidi, što je lijepo. Jallonghi[12] veli, da čar, osjetljivost temperamenta, ljubav za muzikom udivljenje nad prirodom, sklad svojstava u žarkom zanosu za uzvišenim i divnim utvrđuju onu riječ, da je Franjo bio najveći umjetnik među svecima i najveći svetac između umjetnika. »I più santo fra gli artisti e il più artista fra i santi.« Crispolti[13] zapaža da su tri sredovječna genija na tri razna načina očitovala svoju genijalnost: Franjo harmonijom i umjetničkom čarobnom ljepotom, Dominik logičnim raspravljanjem, Inocent III političkim umijećem.

Franjin je život remek-djelo Providnosti. Divan je u poniznosti, bogat u siromaštvu, veseo u patnjama. Pjesma je njegov život: djelo i neba i zemlje. Ljubi ljepotu, a bježi od slave. Odlika je to samo umjetnika, koji su u isti mah i sveci! Odriče se svijeta: go grli gola Propetoga. Samo je pjesnička duša toliko inteligentno umjetnička! To se dogodilo u prisutnosti njegova lakomoga oca, koji grabi njegovo odijelo i nosi sobom kao veliko blago, te asiskoga biskupa, koji u ime Crkve grli ovoga divnoga sina — Božjega Sina. — Franjo ide po svijetu — plače i druge čini da plaču Muku Njegova Gospodina. Ide po umbrijskim gradovima i selima i plačući pjeva — L' Amore non è amato: Ljubav nije ljubljena! — Napast ga napada, a on od snijega pravi brojnu obitelj, da sam sebi plastično prikaže i da sam sebe uvjeri, kako je teško na se primiti toliku brigu za tako brojnu obitelj! — Došao je u Greccio. Njegovi sinovi pripraviše obilan ručak, a on, kad je sjeo uza stol, sjede uza se jednoga siromaha i htjede da ga on poslužuje — Pa onaj prizor kad umire: — go na crnoj zemlji: sunce zapada za umbrijska brda. Čitaju mu Muku, a on hoće da pjevaju. I pjevajući, veli Celano, dočekao je smrt. »Cantando mortem excepit.« Ko je odricanjima, mukama svake vrste, boli

[11] Kod Bracaloni, op. cit. str. 11.
[12] Ib. str. 12.
[13] Ib. str. 12.

i siromaštvu dao pjesničkiju formu i dramatskiji izraz od Franje?

Naš Svetac i kad govori, pjesnički se izražava. Veli Papi da se za svoje siromaške nada u pomoć Božiju. Lijepu siromaštinu kralj našao u šumi i u nju se zaljubio. Kad je ona imala djecu, posla je u kraljevsku palaču, jer su rod kraljev. I bila su ta djeca lijepo primljena — Drugi put moli Papinu zaštitu u upravljanju s njegovom redovničkom obitelju, pa se opet služi lijepom slikom: Crna kokoš nije kadra da pod svoja krila sakrije sve svoje piliće! — Franjo lijenoga brata nazivlje — bratom muhom, poslušnoga — mrtvim tijelom, dušu pustinjakom u ćeliji tijela, a franjevca milom ševom, koja ima sivu kukuljicu kao i njegova braća. Sve su to originalni i čisti umjetnički izrazi, kojim se služila Franjina pjesnička duša.

Ta Franjina pjesnička snaga očituje se i u širenju kulta. On prvi pretstavlja jaslice u Greccio 1223. Prvi uvodi večernje zvonjenje, da svak hvali Gospoda. To su pjesnički biseri jedne svetačke pjesničke duše.

A gdje je, što je moderni svijet najviše zadivilo — Franjina ljubav za prirodom i estetski užitak u njezinoj stvorenoj ljepoti? Ljepota je za nj dar Božiji: on je vidi, priznaje i u njoj duševno uživa. Svetac je prezreo posjed i bogatstvo. Nije htio da bude gospodar materije. Nije htio da materija, bilo živa bilo neživa, njemu bude gospodar. Stoga je mogao u punoj slobodi djeteta Božijega da se divi: životinjama, stablima, vodama, brdima i gorama. Franjo im se divio, a da ih se nije dotakao, a da ih nije zlorabio! On je sebe smatrao za putnika u svemiru. Franjo je u svemiru, u stvorenjima vidio tragove Božije Moći i Ljepote. On je u svakom prizoru na pozornici svemira, u bezbroju stvorova vidio Boga kao njihov Uzrok i Značenje. Te njegove grandiozne misli na savršeno je vjeran način veliki Bonaventura izrazio u svojem »Itinerarium mentis in Deum«. Franjo je u stvorenoj ljepoti vidio — L j e p o t u, u stvorenoj dobroti — D o b r o t u. Sve je grlio zagrljajem najfinije čistoće i najmilije nevinosti, jer je u svemu vidio Zaručnika: njemu je vidljivi svijet bio stepenica, da se do Nje-

ga popne, koji je Splendor lucis aeternae: Sjaj svijetla vječnoga.

I postao je Franjo Asiski — propovjednik universalnoga BRATSTVA, te najkršćanskije ideje u Evanđelju. Sve je živo i neživo smatrao za braću. Brat sunce, sestra zvijezda, brat mjesec, sestra ševa, sestre: zemlja, vatra, voda brat vjetar... Franji je sve stvoreno brat i sestra, jer je sve plod ljubavi Božije, jer su svi stvorovi djeca Božija, pa je stoga htio, da ga sve stvoreno slavi i hvali u jednoj zanosnoj svemirskoj himni poklona i slave. On propovijeda pticama u zraku i ribama u vodi! Grlice i ševe njegovo su

krilato društvo! Koja je to duša, koja ne ćuti žar ljubavi u srcu, kad vidi i čuje glas ovog Sveca pjesnika, ljubitelja ljepote i širitelja dobrote? On i gubijskoga vuka pripitomljuje! Živa je to i iskrena umjetnost. Do sv. Franje askeza je zatvarala oči pred stvorenom ljepotom, jer je prolazna i vuče nas na zlo. Sv. Franjo i njegovi učenici pokloniše se stvorenoj ljepoti, da se preko nje popnu do vječne Ljepote. Uprav u duhu Pavlove teologije »Per visibilia ad invisibilia«. Franjo je imao ovo široko i originalno poimanje o stvorenoj prirodnoj ljepoti i onda, kad za to nije imala smisla ni trubadurska poezija, koja se gubila u bolesnim sentimental-

nostima. Sićušni su ti pjesnici, veli jedan Francuz, kad ih se usporedi sa Franjom.

Franjine simpatije prema umjetnosti

Zašto je Franjo uzeo Umjetnost kao svoga životnoga saveznika? Zašto je Svetac svoju pedagogiju vezao i uz estetiku? Znao je naš Svetac, da je zemlja dolina suza, pustinja trnja i jada poslije istočnoga grijeha. Bol i muka koči čovječanstvo. Zemlja je čistilište, mjesto ekspijacije: svak trpi. Muke su i patnje nerastavljiva pratnja čovječjega zemaljskog života. A Franjo je htio da na ljudskim očima suze suši, da ljudske muke gasi i patnje umanji. Želio je obnoviti i povratiti izgubljeni raj na zemlju. Svoj je Red osnovao na savršenom veselju, a ogradio ga je totalnim siromaštvom! Ali zato svoj je perivoj zalijevao nebeskim napitkom — čistom ljepotom, božanskom umjetnošću! Stoga je on pjevao, stoga je pjesme skladao: svoju muku, svoj križ, svoje propeće, svoje siromaštvo kupao je u čistoj poeziji. Njegov je život himan, koji bi se, veli Dante, dostojnije i bolje dao pjevati u nebu. »Che meglio in gloria del ciel si canterebbe.« Zato Böhmer zaključuje da je čitav Franjin život pjesma. Niti je iko kadar da shvati Franjin život, ko ga ne gleda pod ovim vidom.

Franjo, čiji je život pjesma — zapjeva. I kao pjevač imao je zvonak glas, a kao pjesnik imao je sjajan pjesnički izražaj. Fioretti su originalna, čista poezija u prozi. Pjevao je i latinski i talijanski. On je *otac talijanske prve pjesme*. Pjesma Bratu Suncu novost je po izražaju i po osjećaju. Ta pjesma, koja u rimovanju nije savršena — savršena je himna i ljubavi i veselja i života. Bog je Stvoritelj svega, što je lijepo i dobro. Stoga on pozivlje sve stvoreno, da Stvoritelju, Njegovu Gospodinu, s njim uzdigne hvale. To je uzvišeni Gloria u franjevačkoj simfoniji svemirskog bratstva pred Stvoriteljem Gospodinom. Pjesma Bratu Suncu — čitav je Franjin život: kad su gotovo ugasle njegove tjelesne oči, iz njegova ognjenog srca vrcnule su iskre ovog duhovnog blaga, koje se ni do danas nije ugasilo. Primitivna je tehnika pjesme bratu Suncu, ali je dragulj uzvišenog osjećaja, biser čiste svemirske bratske ljubavi. Ova je pjesma bila vrelo utjehe za Franjine apostole

kroz vjekove: ljubav ih je rodila, uzgajala i sačuvala. Jakopone[14] je u pjesmi, kao Bonaventura i Skot u teologiji i filozofiji, kao Ruđer Bakon u eksperimentalnim znanostima, shvatio svoga Oca, kad je pjevao da štogod ima na svijetu, sve ga pozivlje, da ljubi Boga. »Quanto è nel mondo m' invita ad amare.« I zvijeri i ptice, i ribe, sve u zraku, na zemlji i u vodi sve pjeva predmetu njegove ljubavi — Bogu. »Tutti fan versi davanti al mio amore.«

Pjesma je dvostruko lijepa, ako je u zvukovima, jer ljubav nema suptilnije forme da se izrazi i ispolji nego u glazbenim zvukovima. Franjo je ljubio muziku, jer je ona izvor uzvišenih osjećaja. Osjećaj čiste ljubavi on je, veli Hilarin lucernski, smatrao za se i za svoje kao elemenat svoga zvanja i poslanja. Moderno doba, kad je više nego ikada razvijen kult muzike i pjesme, ljubi i divi se Franji. U muzici vječne čiste ljubavi, koja pjeva Bogu i Mariji, lijepoj kćeri Božijoj, tajna je veselja i srdačnosti u pokorničkom franjevačkom životu. Franjevci su s pjesmom na usnama išli među narode da ih vode k Bogu. Ruđer Bakon[15] tvrdi, da je »tolika snaga muzike, da se preko nje može da podigne stupanj pučke pobožnosti, koliko se god hoće.« Jača je privlačivost muzike od znanosti. Sv. Franjo, kad nije imao nikakva glazbala, uzeo bi štapić, pa bi potezao preko nabreknute lijepe ruke kao po strunama violine. U Rieti je zamolio jednoga brata, inače poznatoga citaraša, da mu zagudi jedan lijepi muzikalni motiv, kap utjehe za njegovo bolno, ispaćeno i oslabljeno tijelo. Brat nije poslušao..., ali se zato pred licem Sveca prikaza Božiji Anđeo i trznu na nevidljivoj struni nebesku melodiju. Svetac je ostao u ekstazi. I još će se ko usuditi reći, da je redovnički život mrk i tužan! Pobija ga umjetnost i poezija Franjinog života: *taj je život zasnovan na Križu — Franjina je Stigmatizacija vršak toga križnog života — ali je stilizovan po ljubavi, koja pjeva stvarajući simfoniju ljepote i dobra. Iz čitava Franjina života i s njegova groba, a ne samo od Stigmatizacije, kako misli Gillet, proklijala je talijanska Rene-*

---

[14] Le Laudi di Fra Jacopone, izd. Tresatti, Venezia 1613, IV. p. str. 34.

[15] Opus tertium, izd. Brewer, str. 298.

sansa. Stvorena je ljepota, dar i milost: ona je put koji vodi k — LJEPOTI. Tu je novost u umjetnost uveo Franjo Asiski.

Franjo Asiski — otac franjevačke umjetnosti

Kratak prikaz estetskog elementa u Franjinu životu jasan je dokaz, da je on otac, nadahnitelj i učitelj čitave franjevačke umjetnosti. Nema nijedne ozbiljne povijesti književnosti, koja ne govori o Franjinu Cantico del frate Sole, o Jakoponovim laudama, o Bernardinovoj pjesničkoj prozi u njegovim pučkim propovijedima. Umjetnosti nijesu tako automne, da bi bile o sebi i za se. Grane su na jednom te istom stablu umjetnosti. Radi toga jedinstva umjetnosti jedna je literarna fraza kadra da se pretvori u muzikalni motiv, a modulacija u akord boja, zapaža Bracaloni. [16]

Franjo je obnovio literaturu pokršćanivši ljudski osjećaj. »Dolce stil nuovo« od njeg je dobio svoj *duhovni elemenat*. Stoga se mora govoriti i o franjevačkoj muzici, plastici, slikarstvu i arhitekturi. D' Alençon [17] je rekao, da je franjevačka umjetnost ili predmet ili lice iz franjevačkoga života, ali izražen franjevačkom priprostitošću, čuvajući se rasipnosti, s puno diskretnosti, umjerenosti i finoće u nacrtu, kompoziciji i bojama. Previše je uska i previše je neodređena ova definicija. Prema njoj Jakoponove Laude i Franjina pjesma Bratu Suncu ne bi spadale u franjevačku umjetnost!!

Prema Bracaloniju [18] je franjevačka umjetnost sve ono, što Franjevci stvore, ako je predmet iz franjevačkoga života ili ako je uzet iz općeg života, a izražen je u duhu i u formi franjevačkih ideala.

Bit je franjevačke duše ljubav. Siromaštvo je samo vanjski objekt, koji mjeri nutarnju snagu ljubavi. Srce, puno neiscrpive serafinske ljubavi — to ja Franjo. Siromašni habit samo je vanjska kora te duševne jezgre, koja ga je najviše upriličila Kristu. Iz tog serafinskog srca klija snaga i život, vrije ljubav, velika, divna, bez mjere, koja

[16] Op. cit. str. 43.
[17] Leçon d' histoire franciscaine, Paris 1918, str. 374.
[18] Op. cit. str. 44.

vraća čovjeka na put Križa ka Kristu, u čemu je počelo obnove pojedinca, Crkve, društva, kulturnog života i umjetničkog stvaranja. Franjevački je ideal inkarnacija ljubavi. I Bonaventura i Dante i Jakopone i Jakov vitrijski i Bartolomej pizanski tako ga shvatiše. Ta ljubav nije prazni i bolesni sentimentalizam. Ta ljubav je, — heroizam, akcija, volja. A to je snaga. I tu je plodnost, kao što za umjetnost, tako i za teologiju i filozofiju. Siromaštvo, koje su i valdezi cijenili, Franjo je ispunio ljubavlju svoga serafinskog srca. Franjo živi da ljubi — LJUBAV. Iz ljuba-

vi prema Ljubavi želi da se oslobodi tijela, koje ga dijeli od Ljubavi, kao što se po siromaštvu odijelio od tjelesnih dobara iz ljubavi prema Ljubavi. Jer Franjo serafinski ljubi, gori od ljubavi za Ljubavlju. Na njem se rastapa, s njega pada sve, što je prolazno, da čist kao zlato sine na vatri ljubavi za Ljubav. Germain ja zapazio da je ova Franjina serafinska ljubav neka viša božanska privlačivost.

Prije pojave sv. Franje vjerničko je oko sa strahom i zebnjom gledalo u ljepote prirode, jer su poganska filozo-

fija i umjetnost prirodu identificirale s Bogom. Franjo je gledao prirodne ljepote, uživao je u tim stvorenjima Oca nebeskoga, jer je njegovo intuitivno oko — tà bilo je pjesničko — u njihovoj ljepoti vidjelo plod Mudrosti i Snage Božje, blijedi odraz, samo neku sjenu apsolutne, trascedentne LJEPOTE. A to je originalno Franjino otkriće — u umjetnosti: izvor je to, na kojem će se osvježiti i okrijepiti nova umjetnost u prikazivanju i risanju čara prirode.

Nije priroda carstvo tamnih sila i zlobnih, pakosnih duhova. Šume nijesu kraljevstvo čovječih neprijatelja. Brda, vode i zrak nijesu stanovi tajnih, ukletih sila. Sva su stvorenja Franjina braća i sestre: lijepa priroda, guste šume, silna brda, bistre vode, svježi zrak... to su zrnca dobra, koja je u svemiru prosula ruka vječne Dobrote. U toj ideji Dobrote — koja je postala baza čitave teologije Aleksandra Haleskoga — *uključena je i velika socijalna istina međusobnog universalnog BRATSTVA.* S tom idejom universalnog bratstva Franjo je protegao propovijed Blage Vijesti na živu i neživu, na razumnu i nerazumnu prirodu: na stvari, životinje i ljude.

Franjina duboka ideja ljubavi prema LJUBAVI, koja ga je lišila svega, što je vremenito i materijalno, učinila ga je mirnim i vedrim uživaocem svega, što je stvoreno. Zavjetovano apsolutno siromaštvo donijelo mu je bezgranično duhovno bogatstvo. On skrajni siromah, kojeg je potomstvo nazvalo milim imenom »Poverello«, postao je najplodniji sijač ideja u filozofiji, teologiji, umjetnosti i sociologiji. Znao je Franjo, da je LJUBAV najviša, jedina, apsolutna ISTINA, koja sintetizira ciklus božanskog i čovječanskog, stvoriteljskog i stvorenog života kao UZROK svega, koji, dok sve stvara iz ljubavi, jer je Ljubav, s ničim se stvorenim ne istovjetuje, već sva stvorenja nadilazi, jer je Transcendentno BIĆE.

Zar je onda čudo — čudo na Alverniji? Čudo bi bilo da Franjo ne bude bio na toj franjevačkoj Kalvariji stigmatizovan! Ljubav je svemoćna. On je više nego iko ljubio Boga-Ljubav. *Bossuet* tvrdi da je bio kao »Alter Christus«. Po njem je čovječanstvo darovalo Božanstvu maksimum moguće ljubavi sa strane jednoga stvora, pa je i Bog Ljubav htio, da na vidljivi način pokaže svoj duboki božanski užitak u Franji uresivši ga — božanskom STIGMATIZACIJOM.

Franjina je stigmatizacija od tolike važnosti za budući razvoj kršćanske umjetnosti, da je Gillet ustvrdio, da je prije Franjinih stigmata umjetnost bila formalistička, skematična, linearna, a poslije Franjine stigmatizacije na zemlji se pokazuje čovjek, koji na sebi nosi božanske znakove, što je umjetnicima dalo novoga zamaha i poleta: umjetnost gubi ukočenost stilizovane, geometrijske, bizantinske škole, a na novim remek-djelima kista i dlijeta razabiru se talasi novoga života, koji nije moguće uklopiti u doktrinarne formule i geometrijske skeme. S tim je Franjo indirekte proveo silnu revoluciju u području umjetničkoga stvaranja.

Na basorelijefu u samostanu Brda sv. Mihovila (Mont Saint Michel) u Francuskoj Franjo je prikazan, kako izlazi iz prsiju Otkupitelja. — U sijenskoj galeriji Akademije nalazi se slika sv. Franje, kako drži Serafina u ruci. — Dočim *Lorenzetti* prikazuje, kako Serafin izlazi iz Franjina srca. Stari su slikari prikazivali Franju, kako pokazuje užarenu ranu na prsima ili kako se nagnuo na prsi Spasiteljeve i na Njegovoj rani srče eliksir božanske ljubavi.

Franjino je srce — vrelo, odakle je protekla čitava franjevačka škola u teologiji, filozofiji i umjetnosti. Franjevačka i misao i pjesma i slika žive i razvijaju se od ljubavi toga srca. Ljubav prodire, ljubav gori i svijetli. Osobito, ako se jedno srce opije ljubavlju prema Ljubavi, kako se bilo Franjino opilo. *Čitavo je njegovo tijelo bilo — njegovo srce. Vas je gorio i plamsao od ljubavi: On je neugasivi svjetionik i nepresušivo vrelo i teologu i filozofu i umjetniku. Franjo je otac, učitelj i nadahnitelj svega franjevačkog duhovnog stvaranja. On je dao samo jedan nauk, samo jedan program, samo jednu zastavu — ljubav LJUBAVI. S tom je istinom Franjo osvajao i ne prestaje osvajati duše, umove i srca. Bonaventurin »Itinerarium...« mistična je teologija na bazi Franjina nauka ljubavi. Skotov kristocentrizam — spiritualistička je metafizika na bazi Franjine ljubavi. Jakoponove žarke Laude i Panzierov »Canto dell' Amore«, Bernardinov socijalni apostolat za socijalnu*

pravdu i jednakost, komunalnu slobodu i pučki napredak, sve je to plod Franjina nauka ljubavi. U svim granama znanja i umijeća Franjina je ljubav postala — franjevački životni ideal. Taj je ideal osvojio i božanskoga Pjesnika: kroz okruge Pakla i Čistilišta poletio je u Raj, u Nebo da kontemplira — LJUBAV. Danteov »Paradiso« najuzvišenija je pjesma Franjine LJUBAVI i Bonaventurine mistike.

I siromaština objekt umjetnosti

Koliko je sv. Franjo imao upliva na umjetnost i koliko je bio sam pjesnički raspoložen, vidi se i odatle, što je i najprezreniju stvar — siromaštvo ljubio ljubavlju vjernoga zaručnika. Toliko je uspio sa svojom apostolsko-asketskom propagandom za gospođu siromaštinu, da su je i književnici i pjesnici i umjetnici uzeli za objekt svojih radova davši nam prvorazredna umjetnička djela. Ne može se da zamisli Franju bez gospođe siromaštine. Umjetnici su vidovite duše: s jednom su ljubavlju ljubili i opjevali i slikali i Zaručnika i Zaručnicu.

Prava, čista umjetnost, zapaža Gillet, ima potrebu od zraka, svijetla, zemlje, ljepote i života. Taj horizont stvara velika, lijepa djela. A te se stvari ne kupuju za novac. I zrak i svijetlo i zemlja i ljepota i život, taj široki bezgranični horizont je svačiji i ničiji. Umjetnik nema potrebu da posjeduje, da se fizički dotiče lijepih stvari, a da ih posjeduje, jer ih on na idealan, duhovan način uživa. Etika je Franjine ljubavi siromaštva procvala ljubavlju. I umjetnost je u siromaštvu samo dobila, jer je siromaštvo materije obogatilo srce umjetnika slobodom. Siromaštvo zaogrnjuje umjetnost u plašt priprostitosti, a ona je najprozirnija i za svačije oči najsvjetlija. Franjo je pozdravio priprostitost kao sestru mudrosti: priprostitost je u isti mah i franjevačka i umjetnička krepost. Formalizmi, komplimenti, doktrinalnost, skeme, formule — to su odlike bizantinske umjetnosti. Franjevačka je umjetnost bazirana na priprostitosti, koja je oppositum bizantinskoj raskošnosti i ukočenosti i učenosti. Zar već Pavao nije rekao, da Grci traže mudrost, a ne Propetoga? A Propeti je sinuo na Golgoti u priprostitosti apsolutnoga siromaštva. Istočni je

Krist na zlatnom tronu: franjevački je Krist na tronu Križa. Jakoponove Laude savršeno izriču Franjin ideal Kristove ljubavi po Križu. Da li je ijedan religiozni ili umjetnički pokret vjernije prikazao ideal Evanđelja od ove priprostite franjevačke umjetnosti? Poniznost ima svoje boje, koje neodoljivo osvajaju!

Kao što je Franjo iz ljubavi prigrlio siromaštinu kao svoju duhovnu zaručnicu davši joj umjetničku formu u priprostitosti, tako je zanosno ljubio apsolutno siromaštvo, samo da se slobodnije poput pčele baci u rascvali cvijet prirodnih divota. Prije Franje vladala su u kršć. društvu mnoga poganska praznovjerja. Svijet i prirodu gledali su plašljivim očima: po brdima, u šumama, po jezerima, u dolinama — posvuda su strašljive oči, kako sam prije istakao, vidjele strašna bića, koja su plašila i mučila ljude. Zao duh, u njihovoj mašti, bio je gospodar prirode. Stoga se nije čuditi da je i sama umjetnost bila pod ovim otrovnim uplivom: na vratima crkava, pa i u samim crkvama po kapitelima stupova, kao što i po kućama uz bešike i zaručničke postelje, pod stolovima i uz ognjišta — posvuda je provirivao zao duh, mitološka zvijer. Katarsko-albigeska herezija otrovala je misao mnogih kršćana: svijet je za njih bio proklet, zao duh je njegov gospodar, život je i uzrok i učinak grijeha. Dualizam dobra i zla, ta prva stara i jadna manihejska sektaška herezija uvijek se pojavljivala u jednom ili drugom obliku i trovala duše.

Koliko je divniji Franjin i nauk i primjer! On veli: *Kristov je Križ skršio vlast tmina i demona u svijetu. Krv s Križa krstila je čitav svijet! Bog je jedini Gospodar prirode, svijeta i života. Pavao je rekao, da je Krist otkupio čovjeka i da je preko njega blagoslovio sve stvoreno.*

Franjevačka je umjetnost imala za zadaću da očisti Božje hramove i kršćanske domove od albigeskoga straha. Nijesmo okruženi samo od zlih duhova! Krist je Kralj kraljeva. On je Dominator povijesti, ljudi i svemira. Škotov nauk o predestinaciji Kristovoj ima ovdje svoj izvor. Duhovna vedrina, mir u čistom veselju, bezazleno gledanje prirodnih pojava, ljubav svega stvorenoga radi njegove nutarnje vrijednosti... to su poglavlja Franjine pedagogije

za sve njegove učenike, bili oni prosti redovnici ili teolozi i filozofi.

Krasno je zapazio *Carducci* [19] da se sv. Dominik i njegovi sinovi oboriše na herezije uma, a sv. Franjo i njegovi na herezije srca. Franjo je propovijedao, da je zemlja naša majka, njezin glas da je — utjeha. S tim je otvorio novo, čisto vrelo novih umjetničkih inspiracija. Ovaj Franjin nauk lijepo je izrazila *V. Aganoor Pompili.* [20] *Na ime poganskog praznovjerja veli našem Svecu: Pod lišćem stabala sikće samo tužni glas zmija. Iz prirode se čuje samo smrad zlog duha. Vani je mrak i strava. A Svetac odgovara: Ja ne čujem već ugodan šuštanj lišća, sladak pjev ptica, miris bora, čist napitak zraka, puna veselja i zdravlja. Digni oči s blata, o čovječe, i vidjet ćeš, kako nebo cvate svojim krupnim svijetlim očima.*

Eto, to je sv. Franjo. Koliko je divna ova njegova misao za razvoj umjetnosti! Kako je umjetnost kadra da sjajno posluži ovaj život! Franjo se po siromaštvu svega odrekao — da u svemu može da uživa. Iz Fiorettija vrcaju iskre svijetla, ključaju talasi vedrine: priroda se smješi Franji i svojim čistim dahom ulijeva mu u dušu mir, sreću i blaženstvo. Baš je istinita Pavlova riječ: Nihil habentes et omnia possidentes! Jer je naš Svetac gledao prirodu okom kršćanina, koji je shvatio Evanđelje i svu širinu otkupiteljskog djela po Križu, ljubio je i cijenio je svako stvorenje. Ševe, janjce, grlice, slabe i tlačene protiv silnih i nadmoćnih, vodu, čistu, poniznu i dragocjenu, iskre na ognju, korijen stabala, lagan hod po šarolikom sagu livade ... sve je to Franjo ljubio i poštivao i cijenio. Priprostiti i poniženi dizali su svoje glave: Svetac im je propovijedao i donosio slobodu u životu socijalnom, slobodu u životu prirode: *Sa svih strana jeknuo je oslobodilački glas stvorova prema Franji — Gloria! Nova je umjetnost promijenila pravac: mjesto pesimizma zavladao je optimizam života. Veselje, radost, mir, sreća, utjeha, pun, čist život. To je filozofija Franjine savršene ljubavi. A Giotto je na Franjine Zaruke sa gospodom Siromaštinom prosuo cvijeće puno boja i mirisa. To je zdravi, kršćanski naturalizam, garniran finim, mekim, toplim, kršćanskim idealizmom. Sinovi smo zemlje: majka zemlja, kao svaka majka, najdublje je vrelo umjetničkih nadahnuća. To je zdravi naturalizam bez klasičnih mana i zabluda. Naturalizam, koji je obnovljen i profinjen i sublimiran. Franjin je to nauk.*

[19] Discorsi literari e storici. Bologna 1935, str. 82.
[20] Kod Bracalonija, op. cit. str. 62.

Naš Serafin ljubi Otkupitelja: tu ljubav manifestira u kultu Muke Njegove, koji je karakterističan za čitav Franjin duhovni život i rad. On fiksira u dubokim meditacijama patnje i stradanja Boga-Čovjeka. On proživljuje na realan način Njegovu bezgraničnu bol — zaljubivši se i proživljavajući apsolutno siromaštvo. Živi u patnji, dematerijaliziran, samo da što intimnije osjeti svu ljepotu jedinstva sa Propetim. Tako patnički, kao skrajni SIROTAN živi sve dane svoga života, sve časove svakoga svojega dana. Bogati i zdravi, kao da veli Franjo, ne shvaćaju Muku Boga-Čovjeka: siromašni i potlačeni je proživljavaju. Stoga je Svetac kao vatreni zaljubljenik htio gospođu Siromaštinu: Ona ga je prikovala na Križ uz Propetoga, njegovu LJUBAV. To je ona uzvišena umjetnička crta njegove pobožnosti. Ona je sveta voda krštenja nove umjetnosti.

Ova nova franjevačka umjetnost, jer je život ljubavi, koji neprestano ključa svježim valovima duhovnoga stva-

ranja, ne će da zna za formule, skeme i precepte. Zazire od suhe, ukočene, ledene tehnike. *Nova je umjetnost plod ljubavi, stoga je puna optimizma, a zaodjevena je u čistu priprostitost, koju ispunja zdravim naturalizmom. Naravnost forme, spontanost osjećaja, živahnost izražaja, veselost priprostitosti, toplina intimnosti, finoća ljubavi — plodovi su Franjine ljubavi prema siromaštvu, značajne su crte franjevačke umjetnosti. Te su odlike bit i života uopće. Franjo, zagrlivši siromaštvo, koje je smrt bogatstva, zagrlio je život, iz kojeg je proklijala Danteova »Vita nuova« i sva kasnija franjevačka umjetnost. Iz serafinskog perivoja nicali su i niču FIORETTI, puni mirisa i boja, života i djevičanske ljepote, topli ljubavlju, plodni svakim dobrom. Oni su puni i etičnosti i estetičnosti. U njima se zrcali duh Franje Asiskoga: duh ljubavi u siromaštvu kao najjači dokaz ljubavi bez mjere prema — LJUBAVI.*

Franjine zaruke sa siromaštinom

Da se bolje razumi Franjinu ljubav prema Propetoj Ljubavi, treba da se dobro shvati, koliko je Franjo ljubio siromaštvo, koje se, kako Dante pjeva, s Propetim na Križ popelo. Isus je bio propet na križno drvo skrajnjega siromaštva od Betlehema do Kalvarije. Bijedu betlehemskoga siromaštva najsjajnije je izrazio veliki Papini u svojoj »Storia di Cristo«. Franjo preko siromaštva, sličnog onom u Betlehemu, punog i apsolutnog pope se na križ patničkog života, s kojega ga zagrli Propeta Ljubav. To je tako divno naslikao besmrtni Murilo: u njegovu kvadru sva je nenatkriljiva sugestivnost toga rajskoga serafinskoga prizora. Stvoritelj grli svoj stvor!

Kolika je bila Franjina ljubav prema Propetoj Ljubavi, shvatit ćemo jedino iz ove silne Franjine ljubavi prema siromaštvu: Ljubav je forma Svečeve želje, da što više daruje svome Gospodinu, a siromaštvo je materija toga njegova ideala.

Budući da književnost pretječe figurativne umjetnosti, prije nego prikažem glorifikaciju Franjine ljubavi prema siromaštini, kako su je sjajno izrazili najveći pjesnici i umjetnici: Dante, Jakopone i Giotto, vjerno

ću prikazati divni sadržaj zlatne knjižice, remek djela i sa literarnog gledišta, »Sacrum commercium S. Francisci cum Domina Paupertate«. Ovo je djelašce pjesma u prozi: dijalog je pun slika. Vas je jedna čarobna slika, koju su pjesnici, kao Dante i Jakopone salili u stihove, a Giotto prelio u boje u svojim afreskima. Neće moći da dobro shvati besmrtna djela ovih velikana, ko se ne upozna sa sadržajem: »Commercium ...«, jer je on, kako reče Sal. Minocchi: »Il cantico dei cantici del francescanesimo«. To je pjesma nad pjesmama franjevačkoga pokreta.

II.

Pjesma nad pjesmama Franjinoj gospođi siromaštini

Glasoviti *Kolegij sv. Bonaventure u Quarracchi-ju*, kod Firence, izdao je god. 1923. zlatnu knjižicu: *»Sacrum commercium B. Francisci cum Domina paupertate«*. Poznato je koliku znanstvenu reputaciju uživa u svim znanstvenim krugovima ovaj najveći franjevački nakladni zavod. Oci u Quaracchi objelodanjuju kritična izdanja franjevačkih klasičnih pisaca iz Srednjeg Vijeka. Upotrebljavaju sa svom skrupuloznošću kritički aparat da tekstove svedu na najpotpuniju istovjetnost sa originalom. U tu svrhu obigravaju važnije biblioteke svijeta, fotografiraju kodekse i kasnije sa zamjernom marljivošću i ustrpljivošću utvrđuju autentičnost prvoga teksta. Takovom znanstvenom metodom oni su već objelodanili sva *djela sv. Bonaventure, što im je pobudilo udivljenje u čitavom kulturnom svijetu.* I sam *Leon XIII* izrazio je ovim marljivim istraživačima svoje visoko priznanje i zadovoljstvo. Oni sada publiciraju kritično izdanje *djela Aleksandra Haleskoga.* Pripravljaju ogroman materijal za izdavanje svih *djela Ivana Duns Skota.* Jednakom su kritičnošću poslali u svijet i ovo zlatno djelašce *»Sacrum commercium..,«* pravi vademecum franjevačkog života. *Na siromaštvu se osniva franjevačka askeza i mistika i umjetnost i sociologija,* stoga je od velike važnosti i od posebnog interesa upoznanje sadržaja *ove pjesme u prozi gospođi Siromaštini.*

Riječ rigorozne kritike

Izdavači su u Quaracchi-ju najprije dali popis latinskih tekstova, do kojih su došli po mnogobrojnim evropskim i svjetskim bibliotekama. U milanskoj *Ambrozijani* čuva se najstariji tekst izdan još 1509. *Aloisi* je 1894 izdao ovo djelašce uz svoj komentar: »Nota al canto XI del Paradiso«. Glasoviti ga je francuski kapucin *P. Ed. D' Alençon* objelodanio god. 1900 u 15 svesku: »Analecta Ordinis Minorum Cappucinorum«, a kasnije dvaput posebno.

Oci u Quaracchi-ju našli su »Sacrum commercium« sačuvan u *trinaest* kodeksa. Između tih trinaest izabrali su sedam najstarijih i boljih, sačuvanih u *Barceloni, Rimu, Asizu, Oxfordu, Parizu, Sijeni...* Osim toga, oni su konzultirali i prve pisce, koji su poznavali i citirali »Commercium..« kao *Ubertina kazalskoga, »Chronica XXIV Generalium«* i *Bartolomeja pizanskoga u* »De conformitate vitae...« Izdavači ističu i veliku sličnost između sadržaja u »Commercium...« i dvaju *Celanovih* životopisa sv. Franje. Ali, oni nesamo da ispituju *vanjsku* sličnost, već zalaze i u samu *nutarnjost teksta* da razjasne njegov cilj, »indolem«. Auktor je ciljao na to da prikaže, kako je *Franjo toliko ljubio gospođu Siromaštinu, da se s njom mistično zaručio.*

Kratki je sadržaj ovaj: u *Prologu* se ističe izvrsnost siromaštva (1—4). Zatim se prikazuje, kako je Franjo tražio siromaštvo (5—13) po putevima, ulicama, kod mudraca i bogataša. Svi ga odbiše. Tad se on obrati Gospodu da nađe onu, koju ljubi. Izašavši iz grada vidje dva starca, prijatelja siromaštva, koji ga uče, da je ono ostalo bez prijatelja i pobjeglo u visoko brdo. Naučiše ga, kako će se na to brdo gospođe Siromaštine popeti. Franjo se stade penjati sa svojim biranim društvom i sokoli svoje drugove, da se muževno penju do vrhunca. — Dalje auktor opisuje, kako je Franjo našao (14—57) gospođu Siromaštinu, koja se čudila svim svojim prijateljima i pozdravi ih. Odgovori joj Franjo i uzveliča njezinu izvrsnost. Tad siromaština ukratko opisa svoju povijest. Spomenu vremena prvoga raja, vremena Kristova, Apostola i njihovih sljedbenika. Kad je nastupio mir za Crkvu, ostaviše Siromaštinu, a čim su buknula progonstva, odmah je sinovi Crkve potražiše i zagrliše.

Kasnije se protiv nje urotiše škrtost i lijenost, i njezini je prijatelji ostaviše. Siromaština moli Franju i drugove da ne naslijede ove vjerolomce. A Franjo je uvjerava da će joj on i njegovi uvijek biti vjerni. — Kad je Svetac primio pristanak Siromaštine sa odabranom Zaručnicom slavi pir (58). Ona ga opominje da čvrsto ustraje u zaručničkoj vjernosti.

Povijesni razlog Franjina zaručenja sa siromaštvom

Kad Siromaština govori Franji, ističe anakorete, koji su pred progonstvom utekli u tebaidske pustinje i u siromaštvu živjeli. Zatim veliča uzoran život siromaštva prvih monaha. Ali odmah upozoruje i na njihovu raspuštenost, lijenost mnogih, a reformatorsku slavu drugih.

Povijesna je istina, da su neki benediktinski samostani, kao onaj u Cligny, obogatili. A njih su slijedili svi oni benediktinski samostani, čiji su redovnici nosili crno odijelo. U svojoj *»Apologia ad Guilelmum Sancti Theodorici abbatem« sv. Bernardo*, reformator te opatije, bolno veli »Heu me miserum qualemcumque monachum! Cur adhuc vivo videre ad id devenisse Ordinem nostrum?« I ističe veliki svetac, kako je on vidio opate, koji su htjeli pratnju od 60 konja, i više. Izgledali su više *»gospodari tvrđava«* nego *»samostanci«*, više *»knezovi pokrajina«* nego *»vođi duša«*. U arhivima tih samostana nalaze se dokumenti o njihovim golemim posjedima. Nije krivo Benediktovo Pravilo tom bogatstvu: Krivi su njegovi redovnici, veli *sv. Bonaventura*, koji su samo izdaleka njega nasljedovali, *»a longe imitantur«*.

To je povijesni razlog, da je sv. Franjo htio bolje obzidati svoj red siromaštvom. Sv. Bonaventura veli, da je naš Otac, videći i *»pogibli«* i *»sacrilegia«* zemaljskog bogatstva u samostanima, izabrao put, po kojem su Apostoli išli — *apsolutnog siromaštva*. *Celano* ističe, kako su se u rimskoj kuriji čudili, kad je Franjo tražio potvrdu Pravila na apsolutnom siromaštvu. Nijesu razumjeli njegov govor. Pače, sam kardinal *Ivan od sv. Pavla* svjetovaše Sveca, da prigrli eremitski ili monastički život, koji je već u praksi u Crkvi. Svetac je odbio taj prijedlog. Za vrijeme Generalnog kapitula pod sturama u Asizu formirala se opozicija protiv Franjina ekstremnog stanovišta u pitanju siromaštva. Intelektualci su Reda tražili, i za to su se poslužili posredovanjem kardinala *Ugolina, da Svetac napusti apsolutno kolektivno siromaštvo*, a da prigrli Pravilo Benedikta, Augustina ili Bernarda. Svetac odbije i taj prijedlog, jer je htio ići putem poniznosti i priprostitosti. Nije htio da zna za drugo znanje već — siromaštvo. *I na tom se Franjinu idealu i programu Red ustalio, proširio i održao.*

Tko, kada i zašto?

Nastaje pitanje: Da li je auktor u svojemu djelašcu mislio ošinuti zloporabe u Franjinu Redu poslije njegove smrti, a koje je zavela jedna struja, ili je mislio na stare monaške redove? Usto se pita: Tko je i kada je napisao ovo djelašce?

I. Auktor nije mislio na zloporabe, koje su se počele uvlačiti u Red. Pisac opisuje silnu Franjinu ljubav, i njegovih drugova, prema siromaštvu. U lamentaciji gospođa Siromaština ističe zloporabe monaških redova. *Ubertin kazalski* još godine 1305 govori o ovom auktoru, koji je živio puno, puno prije njega. I uprav radi toga, misli i D' Alençon, pisac nije ciljao na stanje Reda, kad je on pisao, već misli na prošle vjekove, da upozori buduće na ljubav prema siromaštvu.

II. Kad je napisan »Commercium...«? Sedam kodeksa ništa ne vele, a šest: *»actum mense julii post obitum B. Francisci anno 1227.«* Ovo svjedočanstvo nema apsolutnu vrijednost, ali ga se ne može odbiti. Ni vanjska ni nutarnja kritika nemaju ništa protiv toga, da je djelo tada napisano.

III. Što se tiče auktora, i kodeksi i pisci, stari i novi, razno drže. Deset kodeksa uopće ne govore o auktoru. Tri spominju neka imena. Barcelonski pripisuje tu slavu *sv. Anti*. Pače veli, da ga je napisao na Alverniji. Fiorentinski kodeks kaže, da ga je napisao General Reda *Krescencije*. Dakle se kodeksi ne slažu i prema njima ne može se ništa zaključiti. Ista se razrožnost zapaža i između pisaca. *Ubertin kazalski i Bartolomej pizanski* ne imenuju auktora. *»Chronica XXIV Generalium«* pripisuje ga Generalu Reda

Ivanu od Parme. Isto tvrdi *Sbaralea. Wadding* tvrdi da ga je napisao *Ivan Pecham, a D' Alençon* stoji za Generala Reda *Ivana Parentija.* Izdavači se ne izrazuju za nijednoga, dok se ne otkriju stalni dokumenti. I počinje piščeva pjesma Gospođi Siromaštini.

Prolog svetoga zaručenja

Između ostalih glavnih kreposti, koje pripravljaju dušu, da bude dostojan hram Boga i koje utiru lakši i prikladniji put do Boga, gospođa se Siromaština ističe nad sve druge, jer je temelj svih kreposti i njihova je straža. Stoga je i u stvari i po imenu prva. Ako se ostale kreposti oslone na nju, ne treba da se boje ni kiša, ni bujica, ni vjetrova.

Krist je »Gospodin kreposti i kralj slave.« A On je bio specijalno zaljubljen u Siromaštinu. Tražio ju je, i našao je nju kao spas za zemlju. Čim je otvorio svoja božanska usta da uči, poče slaviti Siromaštinu: ona je svijetlo u ruci onih, koji ulaze u kuću, stanac je kamen duhovne zgrade... Kraljevstvo Božije, dok se drugim krepostima obećaje, dotle se odmah daje »siromasima duhom, jer je — ono njihovo«.

I pravo je da je kraljevstvo Božije onih, koji ništa zemaljskog ne posjeduju, jer hoće i žude i teže za vječnim dobrima. Nužno je da žive od nebeskoga, koji se ne brinu za zemaljsko. Pravo je da uživaju slatke mrvice sa stolova Anđela i svetih, koji su se odrekli svega, što je zemaljsko: sve su smatrali kao »izmet«, samo da više uživaju, kako je »sladak i ugodan Gospodin«. Nebesko kraljestvo na taj način prožme svoje ljubimce siromaštva, da im u svojem kraljestvu zajamčuje sjegurno mjesto i čini ih, da donekle okušaju slasti budućega blaženstva. Upravo se stoga sv. Franjo, kao vjerni sljedbenik i učenik Kristov, još od početka svoga obraćenja vas dao — bez obzira na poteškoće, trud, tjelesnu oskudicu — da traži, nađe i zagrli Siromaštinu »kojoj je Gospod dao ključeve kraljevstva nebeskoga«.

U žaru ljubavi za siromaštinom

Leti Franjo po mjestima i ulicama. I pomnjivo ispituje, znatiželjno istražuje, koju ljubi duša njegova. Pita one, koje je po putevima susreo, i zaustavlja prolaznike:

— Da li ste vidjeli, koju ljubi duša moja?

— Čovječe, ne znamo, što govoriš. Govori nam našim jezikom i odgovorit ćemo ti. U ona vremena ljudi nijesu htjeli niti da razgovaraju o siromaštvu. Bijesno su ga prezirali kao i danas. Pače, ni o onima, koji su ih o njem pitali, nijesu mogli mirno, bez prezira da govore. I Franji odgovoriše, kao da ne znaju o čemu ih pita.

— Ići ću *do mudraca i bogataša* i govorit ću im o gospođi Siromaštini, reče Franjo.

— Kakav nam to novi nauk pripovijedaš, rekoše mu oni. Siromaština, o kojoj nas pitaš, eto je tebi zauvijek i sinovima tvojim i porodu njihovu. Mi volimo uživati u slastima, obilovati u bogatstvu, jer je kratko vrijeme života našega, a na svrsi nema nikakve utjehe. Stoga smatramo, da nema ništa bolje, nego veseliti se, jesti i piti, dok živimo.

— Da si blagosloven, uzdahnu Franjo — Gospode Bože, jer si ova sakrio od mudrih i razboritih, a otkrio si malenima! Gospode i Oče, Gospodaru života, ne ostavi me među njima i ne dopusti, da panem u njihovu sramotu, već mi daj, da po tvojoj milosti nađem, što tražim, jer sam sluga tvoj i sin službenice tvoje.

I izašavši iz grada Franjo užurbanim hodom dođe u neko polje, gdje izdaleka zapazi *dva žalosna starca.* Prvi je govorio: »Kome da se obratim već k siromašku, pokajniku, i koji drhće na moj govor«? Drugi je govorio: »Nijesmo ništa donijeli na ovaj svijet, nema sumnje da ne ćemo ništa ni ponijeti. Kad imamo hranu i čim da se odjenemo, tim smo zadovoljni.«

Riječ časnih i mudrih staraca

Došavši Franjo do ovih časnih i žalosnih staraca reče im: »Pokažite mi molim vas, gdje je dom gospođe Siromaštine, gdje se hrani i gdje počiva, jer venem od njezine ljubavi.«

— Dobri brate, reče jedan od staraca, mi ovdje sjedimo odavna i često je vidimo proći, jer su je neki tražili. Mnogi su je neko vrijeme pratili, ali često se vraćala sama i gola, bez ikakva nakita i uresa, bez pratnje i bez dragocjena odijela. Pregorko je plakala i govorila: »Sinovi se

majke moje bore protiv mene.« A mi joj rekosmo: »Ustrpi se, gospođo, pravedni te ljube.« I upravo evo sad, brate, popela se na brdo veliko i visoko, gdje ju je stavio Gospod. Stanuje u svetim brdima, jer je ljubi Gospod nad sve šatore Jakovljeve. Orijaši nijesu mogli da stupaju njezinim tragovima, pa ni orlovi ne uzletješe do brda njezina. Siromaština ima tu osobitost da je svak prezire. Nema za nju mjesta na zemlji, gdje se uživa i slatko zabavlja. Stoga se sakrila od očiju ljudi. I pticama se nebeskim sakrila. Bog zna put njezin i stan njezin. Ako ti, brate, želiš k njoj, svuci odijelo uživanja i skini vas teret grijeha, jer ako ne budeš slobodan od svega, nećeš se do nje popeti, budući da stanuje u visinama. Ali, jer je prijazna, lako je vide, koji je ljube, lako je nađu, koji je traže. Brate, misliš li na nju, to je razboritost, bdiješ li radi nje, bit ćeš siguran. Uzmi vjerne drugove, da te pri uspinjanju svjetuju i pomažu. Jao ti se samcu: ako padne, tko će ga podići. Ako ih je više, jedan je drugome potporanj pri padu.

Franjo sa svojima putuje na brdo Gospodnje

Kad je Franjo čuo savjet staraca, vrati se k svojima i izabra nekoliko vjernih drugova, s kojima se uputi na brdo gospođe Siromaštine.

— Dođite, popnimo se na brdo Gospodnje, reče im Svetac, i gospođe Siromaštine, da nas nauči put svoj, i ići ćemo po njezinim tragovima.

— Prevelika je visina, odgovoriše oni, i okomita je nizbrdica. Tko će se moći popeti na ovo brdo i tko će da dođe do njegova vrhunca?

— Tijesan je put, uzvrati Svetac, i uska su vrata, koja vode u život, a mali ga nalaze. Osnažite se u Gospodu i u snazi kreposti Njegove i bit će vam ono, što je teško, vrlo lagano. Svucite vlastitu volju, odbacite teret grijeha, a opašite se jakom voljom kao ljudi moćni. Zaboravivši na prošlost prema snazi bacite se na sadašnjost. Kažem vam da, gdje god nogom stanete, bit će vaše. Pred vama je Krist Gospod, koji će vas iz ljubavi nositi do vrhunca brda. Divno je, braćo, *Zaručenje sa gospođom Siromaštinom, lako ćemo moći da uživamo u njezinim zagrljajima, jer je*

ostala kao udovica gospoda naroda, prezire svak kraljicu kreposti. Nitko nam se neće oprijeti, nitko nam neće zavidjeti, nitko neće naše zaruke zapriječiti. Svi prijatelji Siromaštine prezreše je: postaše njezini neprijatelji.

Kad su Franjini drugovi čuli riječi ljubavi Siromaštini, svi odoše za njim na brdo Gospodnje.

Susret Franje i drugova sa Siromaštinom

I išli su spremno. Bez poteškoće. Ustrajno. Letjeli su. Siromaština se nagnu sa svojeg golog prijestolja, pogleda niz svoje brdo i zapazi svoje nove prosce.

— Tko su ovi, reče ona? Lete kao oblaci i kao golubice na prozore svoje. Odavna nijesam vidjela ovako bijelih ni ovako slobodnih od svih tereta zemaljskih. Govorit ću im, što mi srce osjeća, e da se, kao i ostali, ne pokaju radi svoga penjanja našavši se nad ponorom. Znam da oni bez moje privole ne mogu me zaručiti, ali će ipak biti moja posebna nagrada kod Oca nebeskoga, ako ih lijepo svjetujem.

I s neba Siromaština ču glas: »Ne boj se, kćeri Siona, jer su ovi sjeme, koje je blagoslovio Gospod i iz čiste ih je ljubavi izabrao.«

— Zašto ste, vidjevši Siromaština Franju i njegove drugove, došli, recite mi iskreno, braćo, zašto ste tako žurili iz doline bijeda na brdo mojega sjaja? Zar mene tražite, koja sam, kako vidite, siromašna, od svake nevolje satrvena, bez ikakve utjehe?

Franjin hvalospjev Siromaštini

— Dolazimo k tebi, prihvati Franjo, gospođo naša. Zaklinjemo te, da nas primiš mirno. Želimo da postanemo sluge Gospoda kreposti, jer je On Kralj slave. Čuli smo, da si kraljica kreposti, a to smo i iskusili. Stoga na koljenima pred tvojim prijestoljem ponizno molimo, da se dostojiš biti s nama i da nam budeš put, po kojem ćemo doći do Kralja slave, kao što si bila put za se... Znamo da je tvoja moć i kraljevstvo. Ti si nad svim krepostima. Pomiri se s nama i mi ćemo se spasiti, jer se sam Kralj kraljeva i Gospodin gospodina, Stvoritelj neba i zemlje, zaljubio u čar tvoj i ljepotu tvoju. Premda je bio Kralj u domu svome, bogat i slavan u kraljevstvu svome, napunio je baštinu svoju, slavu i bogatstvo doma svoga. I dolazeći sa kraljevskog prijestolja tebe je dostojao tražiti. Veliko je, stoga, dostojanstvo tvoje, neisporediva visina, jer, ostavivši sve redove Anđela i neizmjerne kreposti, kojih je bio silan broj, došao je, da te traži u nizinama zemlje, gdje leži u blatu, u tami i tminama smrti. Jedva si životarila. Mrska svima. Svi su te izbjegavali i od sebe tjerali. I premda te neki nijesu mogli da od sebe potpuno otjeraju, nijesi im zato bila manje mrska i odurna. Ali, kad je sišao s neba Gospodin i zaručio se s tobom, uzvisio te usljed ljudskih plemena i kao zaručnicu krunom te je okrunio uzdigavši te nad visine oblaka. Premda te zacijelo već bezbrojni mrze, jer ne znaju kreposti i slave tvoje, ništa ti zato ne gubiš, jer slobodna živiš u svetim brdinama, u prečvrstom hramu slave Kristove.

Sin najvišeg Oca, zaljubivši se u tvoj lik i na svijetu zaručivši se samo s tobom, u svemu je iskušao tvoju vjernost. Prije nego je sišao iz sunčanih krajeva na zemlju, pripravila si mu prikladno mjesto, prijestolje, na kojem će sjedjeti, dom, u kojem će prebivati. Rodio se od presiromašne Djevice. I čim se rodio, doletjela si mu u pohode, da se u tebi nasladi, a ne u slastima svijeta. I nijesi se udaljila od njega za čitava života njegova, dok su lisice imale jame i ptice gnijezda svoja. Pa i kad je otvorio usta svoja da uči,.. između prvih pohvala pohvalio je tebe nazvavši blaženima siromašne duhom.

Krist se jednako vladao, kad je izabrao Apostole, svjedoke i pomagače svojega propovijedanja za obraćenje svijeta. Nije izabrao bogate trgovce već siromašne ribare da, davši tebi toliku cijenu, svi osjete dužnost, da te ljube.

Napokon da pokaže svima tvoju veličinu, snagu i dostojanstvo i da svakoga uvjeri, kako ti nijesi kraljica od ovoga svijeta već neba, *tebe je samu zagrlio na Križu, jer, kad su svi pobjegli od straha, ti si mu ostala vjerna. I kao prevjerna zaručnica, preslatka ljubiteljica, ni začas ga nijesi sama ostavila na Križu. Pače, koliko se više činilo, da ga svak ostavlja i prezire, toliko si se više ti uza nj privila. I da se ti ne budeš njega onako grčevito držala, valjda Ga nikada ne bi mogli svi na onaj način prezrijeti. S Njim si bila,* kad su ga psovali Židovi, kad su ga pogrdivali farizeji, kad su ga izrugivale svećeničke poglavice. S njim si bila, kad su Ga pljuvali, kad su Ga lupali, kad su Ga bičevali. Dok Ga je svak propinjao, samo si ga ti tješila, *i nijesi Ga ostavila sve do smrti na Križu. Pa i na Križu, kad Ga gola rastegoše i noge pričavlaše, s Njim si trpjela, jer ti*

se od Njegove trpnje nije ništa slavnije činilo. I umrijevši, tebi ostavi *značku nebeskog kraljevstva, da, koji želi u nj doći,* od tebe pita taj znak, bez kojeg se ne ulazi u nebesko kraljevstvo. Stoga, o gospođo, smiluj nam se i znamenuj nas znakom milosti tvoje. Tko je tako lud, tko je toli nepametan, da tebe sa svim srcem ne ljubi, koju je Previsoki odabrao i od vječnosti pripravio? Tko da te ne časti i ne poštuje, kad te je toliko častio i štovao Onaj, kojem se klanjaju zborovi nebeskih sila? Molimo te, da radi Njega, o gospođo, ne prezreš molba naših, da nas oslobodiš od pogibli uvijeke, koja si vječno slavna i blagoslovena.

III.

Solilokvij Franjine Gospođe Siromaštine

Kad je Franjo svršio sa hvalospjevom gospođi Siromaštini, tad je ona održala jedan vrlo značajan govor o svojoj izvrsnosti i vrijednosti.

Kraljičin odgovor

Gospođa Siromaština bila je vedra i vesela, dok je slušala riječi Franjine. I jakim glasom odgovori njemu i njegovim mladim drugovima:

Ispovijedam vam, dragi prijatelji i braćo, da, otkad ste počeli govoriti, osjećam preobilno veselje motreći žar vaš, znajući svete odluke vaše. Draže su mi vaše riječi od srebra i zlata. Slađe su od meda. Nijeste vi, koji to govorite: Duh govori preko vas. Samo me je milost Previsokoga uzela za svoju zaručnicu. I poništio je prezir, kojim su me susretali na zemlji. Uzvisio me u nebesku slavu.

Želim vam, ako vam nije dosadno, ispričati povijest moju, da se naučite, kako i vi imate ići da ugodite Gospodu. Čuvajte se da ne gledate natrag, kad ste ruku stavili na plug. Nijesam, kako krivo misle, surova.. Stara sam: poznajem dobro tok stvari, promjene među stvorenjima, izmjene vremena, nestalnost ljudskih srdaca nešto po milosti, a nešto po iskustvu. Bila sam u raju zemaljskom: čovjek je bio, kakav je stvoren. S njim sam šetala bez bojazni, bez sumnjičenja, bez straha od kakve nesreće. Mislila sam da ću s njim ostati dovijeka, jer ga je Previsoki stvorio: pravedna, dobra, mudra i stavio u prelijepo i čarobno mje-

sto. Uživala sam i igrala se pred njim u svako vrijeme, jer, budući da nije imao ništa svoga, vas je bio Božiji. Na žalost, nadođe zlo: zmija sa varkom prevari prvoga čovjeka. Nesreća jedna, povjerova lukavcu i zaboravi na Stvoritelja. Pismo veli: U raju je čovjek bio bez odijela i nije se crvenio, jer je bio nevin. Čim je sagriješio, vidio je svoju golotinju i od stida se sakrio pod smokvu da od njezina lišća učini prvo odijelo. Kad sam ja vidjela, da je moj drug prekršio volju Božiju i pokrio se smokovim lišćem, udaljila sam se sa suzama od njega. Očekivala sam NOVOGA ČOVJEKA, koji će me spasiti od ove nesreće. I iznenada se čuo silan glas, koji se orio prostorom rajskim. I vidjeh Gospoda veličanstva u raju zemaljskom. Pratili su ga bezbrojni zborovi anđela, koji su klicali: Svet, svet, svet! Ja uzdrhtah i tresoh se od čuđenja, a iz duše mi se otisnu poklik: »Iz dubine vapio sam tebi, Gospode ... Gospode, smiluj se!...« A On mi reče: »Sakrij se začas, dok mine srdžba moja«. I odmah zovne mojega druga: »Adame, gdje si?« A on će: »Čuo sam glas Tvoj i ustraših se, jer sam gô, pa sam se sakrio.« — »Zaista si takav«, reče Gospod, »jer te na putu iz Jerusalima u Jerih oguliše lupeži i izgubio si dobra svrhunaravna, prekonaravna i naravna, koja sam ti darovao.«

A d a m se stao ispričavati i povećao je zlo svoje: uzmnoža grijeh i poveća kaznu. I njega i sjeme njegovo Gospod ošinu smrću. I baci ga iz raja. Obuče ga u kožnato odijelo smrtnosti, jer je izgubio sjaj neumrle nevinosti. A ja videći svoga druga u odijelu smrtnosti, potpuno se otcijepih od njega, jer on, da se obogati, dade se na rad. I kao patnica i lutalica hodala sam po zemlji plačući i cvileći. I od toga časa nijesam imala časa počinka.

A b r a h a m, J a k o v i I z a k nadali su se u zemlju obećanu, gdje teče med i mlijeko. U toj zemlji meni nije bilo mjesta. A kerub je ognjenim mačem stao na vrata raja zemaljskoga, d o k s e u njegovu gnijezdu n i j e r o d i o S i n P r e v i s o k o g a, k o j i j e d o š a o d a m e n e — S i r o m a š t i n u — t r a ž i, n a đ e, z a g r l i i z a r u č i.

K r i s t, pošto je sve rekao o svome nauku, nadoda: Nemojte posjedovati ni srebro, ni novac. Nemojte nositi

ni torbu, ni štap. Ni kruha, ni odjeće, ni dviju tunika... Nemojte sticati blago na zemlji, koje moljac izgriza, koje lupeži kradu. Ne brinite se za ono, što ćete jesti, što ćete piti, čim ćete se odijevati. Ne brinite se za sutra.... Ako se tko ne odreče svega, što posjeduje, ne može biti moj učenik...

A p o s t o l i su najpomnjivije izvršili ovaj nalog Kristov: niti za jedan hip nijesu ništa prekršili od svega onoga, što su od Učitelja čuli. I propovijedali su blagu vijest siromaštva posvuda, a Gospod je njihovu riječ oplođivao tolikim velebnim čudesima. Gorili su od ljubavi, priskakali u pomoć svakome, za svačiju su potrebu imali srca, tako

da im nitko nije mogao da reče: govore, a ne čine. Jedan je od Kristovih učenika rekao: »Neću da govorim o onom, što je u meni učinio Krist u govoru i djelovanju po kreposti Duha Svetoga.« A drugi je nadodao: »Nemam ni srebra ni zlata.« Svi Apostoli — svi su me voljeli. Pače, i njihovi su slušatelji htjeli da izvrše ono, što su čuli od svojih učitelja: prodadoše sve posjede i sve razdijeliše drugima prema njihovim potrebama. Svi su bili zajedno i sve su imali

zajedničko hvaleći Gospoda. Stoga je Bog umnožao rod siromašnih — za spas.

Kroz povijest kršćanstva bio je velik broj Kristovih siromaha. Topla je bila krv Propetog Sirotana i kalež krvi Njegove opio je mnoge. Pa kad bi se koji našao, koji bi se prestrašio i kušao da me ostavi, sjetio bi se Rana Kristovih, tih otvora božanske ljubavi, pa bi se pokajao stiskajući me jače i grleći me ljubeznivije. Bila sam s njima i posjećala sam ih na Muke Kristove, tako da su gvožđem razdirali svoje tijelo gledajući curiti vlastitu krv. I dugo je trajala ova moja pobjeda: — hiljade i hiljade su se za mnom zanosili, jer su se znamenovali znakom patnje najvišega Kralja.

Nažalost, nastupio je mir, gori od najgorega rata, u kojem su se mali okitili značkom patnje i siromaštva siromašnoga Krista. I, evo, u miru je gorčina moja najgorča. Svi me izbjegavaju, svi me tjeraju, nitko me ne traži, svak me ostavlja. Neprijatelji su me ostavili na miru, a prijatelji me progone. Vanjskim ne smetam, a sinovi su protiv mene. I ja »othranila sam sinove i uzvisila, a oni su me prezreli«. U ona vremena, kad je nad mojom glavom svijetlilo svijetlo Božije i kad sam u tom svijetlu išla po tminama, sotona je osvojila mnoge od moje pratnje. Svijet ih je privukao, strast osvojila,... i počeše ljubiti svijet i što je u njemu svjetskoga. U tom mi se času pridružilo Progonstvo, kojem je kao i meni Bog dao kraljevstvo nebesko. U svemu me je vjerno pomagalo, snažno podupiralo, mudro svjetovalo. I ono, kad bi zapazilo, da su neki od mojih ohladnili u ljubavi, zaboravili nebeske stvari i zaljubili se u zemaljske, ono bi odmah zagrmilo, protiv njih bi diglo vojsku — i sinove bi moje osvijestilo: oni bi se zasramili i Gospoda tražili. Sad me je u miru i Progonstvo ostavilo samu, bez ikoga. Čim su prestala vanjska progonstva, iznutra su se počeli klati sinovi moji, jedni su drugima zavidjeli, jedni druge izazivali u nagomilavanju bogatstva i potražnji za nasladama.

Ipak nije bilo sve propalo. Neki su se prenuli oda sna, stavili su se iz ljubavi na uski put, po kojem su onda neki iz nužde hodali. K meni su došli sa suzama u očima moleći me, da se s njima pomirim i sklopim vječni savez ljubavi i sloge, da im budem dobra, kako sam bila dobra u svojoj mladosti, kad je Svemogući bio sa mnom, a oko mene mnoštvo vjerne djece. Ovi su ljudi bili kreposni, mirotvorni, bez tužakanja na Boga, u ljubavi s braćom, siromašni duhom, bez obilja stvari, a bogati svetošću, u obilju nebeskih milosti, gorljivi, puni nade, ustrpljivi u patnjama, blagi i ponizna srca. Znali su sačuvati duševni mir, slogu, sklad i bratsko jedinstvo u zajednici. Stoga su ih i Bog i Anđeli zavoljeli. I ljudi su ih ljubili, jer su prema sebi bili strogi, a milostivi sa drugim. Na djelu puni vjere, čedni u hodu, veseli u licu, ozbiljni, ponizni u sreći, velikodušni u nesreći, u jelu trijezni, slabo odjeveni, malo bi spavali, postidni i bojažljivi i bogati svakim blagom. Prožela sam ih dušom svojom: ja i oni bili smo jedno srce i jedna duša.

A bilo je i krivih i lažnih siromaha. Bili su među nama, ali nijesu bili naši. Sinovi Balijalovi. Govorili su o ispraznosti, zlo su djelovali; govorili su lažno da su siromasi, a mene, Siromaštinu, koju su sa svim srcem ljubili gore-spomenuti slavni ljudi, prezreše i popljuvaše. Išli su po putu Balaama iz Bosora, koji je ljubio »mercedem iniquitatis«, bogatstvo. To su bili ljudi pokvarena srca. Mrzili su istinu. Mislili su, da je sramota biti pobožan. Nosili su habit Reda, a starog čovjeka nijesu svukli. Mrzili su svoje starješine, redovnički su život i redovničke običaje krnjili krsteći ih indiskretnim, nemilosrdnim, okrutnim, a mene, koju su prije bili zagrlili, nazvaše besposličnom, oštrom, sramotnom, neukom, beskrvnom i smrtnom: navukli su ovčje runo, a pokrili vučju lukavost. Lakomost ih je ispila. Neuredno su žudili za sticanjem i čuvanjem propadljivog blaga. Da prikriju tu svoju lakomost, krstili su je finijim imenom, da im se ne reče, da su mene potpuno iznevjerili, koja sam ih podigla iz praha i smrada. Pače se mene o njoj — o Diskreciji (proviđanju) — uvjeravalo, da je stvar nevina, a lukavo su mislili prokriomčariti zlo. Ali tu diskreciju radije bi se imalo nazvati konfuzijom, jer zabo-

ravlja za ljubav propadljivog blaga, na blaga vječna i viša dobra. Mene su umirivali, da su moji, da ja nad njima gospodarim i kraljujem, a da skupljaju prolazna dobra, samo da ih tobože dijele u karitativne svrhe, da pomažu bijednike i siromahe. Ja sam im odgovarala da ne niječem, da su to dobra djela, ali da to nije njihovo zvanje. Ne smije se okretati natrag. Ne smije se silaziti sa krova, da se nešto uzme iz kuće. Ne smije se vraćati iz polja, da se uzme odjeća. Redovnik se ne smije uplitati u svjetske poslove. Ti posli zanečistę one, koji su radi tih posljedica i ostavili svjetske stvari spoznavši Spasitelja. Povraćajući se na staro, čovjek se dvostruko zanečisti. »posljednja su gora od prvih«. Kad su oni čuli ovaj moj odgovor, među sobom se posvadiše. Neki rekoše da sam dobro odgovorila, a drugi mi naprotiv rekoše da slabo govorim i da hoću da ih zavedem: bijedna je i hoće da nas bijednima učini, odgovoriše.

Ipak lakomost, moj ljuti takmac, nije me mogla potpuno, nastavlja Siromaština, da istjera iz mojeg kraljevstva. U ono vrijeme još je bilo revnih redovnika, ljudi punih ljubavi, bogomoljnih, koji su srdačno uživali u kontemplaciji i preziru svega, što je zemaljsko. Tad mi je naredio Stvoritelj svega, koji je i mene stvorio: »Stanuj kod Jakova, baština je tvoja u Izraelu i kod mojih se odabranih ukorijeni.« Sve sam ovo prerevno učinila. Bila sam sa sinovima Jakovljevim u Izraelu, išli smo kraljevskim putem muka i patnja. Jer su bili sa mnom, sjali su u očima masa, i mogućnici su im se zemaljski divili. Ljudi su ih častili i svecima nazivali. Nije im bilo ugodno, da ih se nazivlje svetima, jer su se sjećali riječi Učiteljevih: Ne tražim slavu od ljudi. I odbijali su ponuđenu svjetsku slavu.

Dok su oni tako revno živjeli ljubeći Krista, lakomost se maskirala u diskreciju i reče im: Nemojte se pokazivati ljudima u tako strogoj pokori. Ne prezrite njihovo štovanje. Pokažite im se prijazni. Iskazanu čast nemojte prema vani odbijati, već to radite unutra, u srcu. Dobro je biti prijatelj kraljeva, poznanik knezova, familijaran s mogućnicima, jer dok vas oni tako časte i štuju, drugi, slijedeći njihov primjer, doći će k vama i lakše će se Bogu obratiti. A oni kratkovidci, vidjevši korist, prihvatiše sa svim srcem. I smatrali su da su i unutra onakvi, kakve ih cijene i štuju. Svoju su slavu stavili na jezik hvalisavaca kao tašte djevice u prodavače ulja i nekorisni sluga u zemlju. A ipak su oni iz početka sve smatrali za izmet govoreći: siromasi smo i uvijek želimo da to budemo. Držali su se Pavlovih riječi: »Kad imamo hranu i čim da se zaodjenemo, tim smo zadovoljni«, jer »sve je ispraznost i ispraznost ispraznosti.« Stoga su ih ljudi svaki dan to više štovali, tako da su mnogi malo cijenili svoje, kad su vidjeli njih, da tako preziru taštine zemaljske.

Ali ona moja divlja neprijateljica, videći ljubav za siromaštvom ovih redovnika, srdila se i škripala zubima i žalosna u srcu reče: Što da činim? Evo čitav svijet ode za Siromaštinom. Nazvat ću se lijepim imenom Diskrecije, Providnosti i govorit ću njihovu srcu, ne bi li me po čemu slušali i poslušali. I reče im: Što tu stojite čitav dan bez posla i ništa se ne brinete za sutra? Što bi vam škodilo da imate ono, što je nužno za život, dok ne biste imali, što je suvišno? Kad biste bili providěni sa svim, što vam treba, s većim bi se mirom prihvatili rada oko spasa drugih? Dok imate vremena brinite se za se i za svoje, jer ljudi neće uvijek darivati i milostinju dijeliti. Dobro bi bilo, kad bi moglo da bude uvijek tako, ali to neće uvijek vrijediti. Zar Bog ne bi primio kao dobro djelo, kad bi imali da štogod date siromasima, da ih se često sjetite, jer je on rekao: »Bolje je dati, nego primati«. Zašto ne primate dobra, koja vam se nude, da ne lišavate darovatelja vječne nagrade? Nemate se zašto bojati od dodira sa bogatstvom, jer ga držite ni za što. Nije stvar po sebi zla: grijeh je u srcu, jer »vidje Bog sve, što je stvorio i bilo je odveć dobro.« Dobrima je sve dobro. Sve im služi i sve je stvoreno za njih. O koliki imajući dobra zlo ih upotrebljavaju, koja, kad biste vi imali, dobro bi ih upotrebili, jer je sveta odluka vaša, sveta želja vaša. Vi nemate volje da obogaćujete svoje — i to je dosta.

Ovako je lukavo govorila diskrecija (providnost). I neki, koji su imali pokvarenu savjest, odmah su na to pri-

stali. A drugi su zatvorili uši i oštroumno odgovarahu služeći se izjavama Sv. Pisma, koje je i providnost u svoju korist navađala.

Kad je lakomost vidjela, da sama neće moći obraniti ove tvrdokorne siromahe, dozvala je u pomoć i tromost, koja teško započinje dobro, a kad ga je započela, nikada ne dovršava. S njom je sklopila savez, iako nijesu međusobno familijarne i srodne, ipak se u zlu sjatiše zajedno kao nekoć Pilat i Irud protiv Isusa. Pošto su se posavjetovali uzbjesni tromost, sabere svoje satelite, svom se snagom baci na revnost siromašnih redovnika, dok ih nije osušila u ljubavi prema siromaštvu. I budući da su omlohavili, zamrla su njihova srca, uzdisali su za egipatskim loncima i što su nekoć velikodušno ostavili, to su sada sramotno tražili. Žalosni su bili, kad su vršili zakon Božiji, i što im je god bilo naloženo, suho su vršili. Rijetko su se kad ganjivali i kajali. Slušali su mrmljajući. Živinski su mislili. Razuzdano se veselili. Malodušno žalostili. Bezobzirno razgovarali. Pustopašno smijali. Tašto stupali. Mekušno oblačili pomno skrojena i sašivena odijela. Puno su spavali. Pretjerano jeli i neumjereno pili. Šaljive i nečedne riječi bile su im na jeziku. Uvijek su pričali basne, mijenjali zakone, raspolagali sa provincijama i ljudska djela prosuđivali. Ništa se nijesu brinuli za duhovna vježbanja, ništa o spasu duše. Rijetko su govorili o nebeskim i vječnim stvarima. Kad su tako otvrdnuli, počeli su jedan drugome zavidjeti, jedan drugog izazivati, jedan nad drugim gospodariti ocrnjujući braću radi zločina. Ipak nijesu htjeli, da žalost među njima vlada žedni utjeha, u kojima bi isprazno uživali, jer istinski nijesu mogli biti veseli. Zadržavali su prividnost svetosti, da se ne bi potpuno omrazili. I govoreći o svetim stvarima pokrivali su pred priprostitom čeljadi govoreći svoje obične bijedne razgovore. Ali su u svojoj nutarnjosti bili toliko rastrojeni, da, kad bi i htjeli prikriti, nijesu bili kadri, jer bi njihova zloća bijesno probila na javu. Napokon su počeli laskati i svjetovnjacima i s njima su se prijateljski držali, samo da pumpaju njihove kese, da grade nove zgrade, da umnože ono, čega su se odrekli. Laskali su bogatašima, pozdravljali gospođe, pohađali kraljeve i knezove da po-

vežu kuće uz kuće, polja uz polja. Postali su veliki, bogati, puni prolazne utjehe zemaljske upadajući iz zla u gore, jer Boga ne poznaše. Padoše, dok ih se odgajalo, na zemlju se oboriše prije poroda, a ipak meni Siromaštini imaju srca reći: Tvoji smo prijatelji!

A ja sam bila prežalosna radi njih, koji, dok su u svijetu bili siromasi i bijedni, pošto su se sa mnom zaručili, postali su — bogataši! Odebljali, potkožili se više od drugih i sad se ritaju nogama na me i ismjehuju me. Smatrali su da je za njih nedostojan siromašan život, u gladu i žeđi, trunući u bijedi i nevolji. Više nijesu zadovoljni sa zajedničkim životom, udaljuju se, bez straha se tove i bježe od drugih, kao da bi bilo ispod njihove časti biti između učenika Kristovih, a u svijetu su bili i između prezrenih — prezreni! Često nijesu imali ni vode ni ječmena kruha, sinovi priprostih i neukih, u dugovima došli su k meni bijednoj. Sad me preziru i daleko bježe od mene i ne boje se popljuvati moje lice. Pretrpjela sam od njih i uvrede i pogrde. I koji su mi bili mirni i koji su čuvali bokove moje, pogrdiše me. Stidjeli su se mene i toliko su me više odbacivali, koliko su više znali, da će ih moje dobročinstvo obogatiti, tako da se nijesu dostojali ni mojeg imena čuti.

Cvilila sam i govorila im: Povratite mi se, sinci, i ozdravit ću vas. Čuvajte se lakomosti: to je služenje idolima. Lakomac nije kadar, da se zasiti novcem. Sjetite se prvih dana, kad, prosvijetljeni odozgo, veliku bitku zapodjeste. Nemojte biti sinovi otpora na propast već sinovi vjere za spas duše. Ko ne izvrši zakona Mojsijeva, rečeno je, umrijet će. Koliko će strašnije trpjeti, tko pogrdi Sina Božijega, Novi Zakon oskvrne i milost odbije? Vratite se, varalice, k meni, na moje srce, jer život nije u bogatstvu. A oni rasrđeni odgovarahu: Hajde od nas, bijednice, udalji se od nas. Nećemo da znamo za put tvoj! A ja im odgovorih: Smilujte mi se, smilujte mi se bar vi, prijatelji moji. Zašto me bez ikakva razloga progonite? Zar vam nijesam rekla, da se moj i vaš život ne slaže. Ah, kajem se da sam vas vidjela!

Riječ gospođi Siromaštini

I reče Gospod gospođi Siromaštini: Povrati se, povrati, Sunamićanko, povrati se, povrati, da te motrimo. Oni su sinovi nepokorni. Neće da tebe slušaju, jer neće da mene slušaju. Srce je njihovo postalo bez vjere: udaljiše se i odoše. Nijesu odbili tebe već mene. Ti si ih naučila protiv tebe, jer da se nijesu zaručili s tobom, nikada ne bi bili postali tako bogati. Pričinjali su se da te ljube, pa da te, kad ih nagradiš, ostave. Prigrlili su laž i neće da se vrate. Ne vjeruj im, kad ti opet budu govorili dobro, jer su te prezreli i tražili glavu tvoju. Ne diži svoga glasa u njihovu pohvalu i obranu, jer te ne bih uslišao: Odbacio sam ih, jer su oni prezreli mene.

Zaključna riječ Siromaštine Franji i drugovima

Evo, braćo, zaključi gospođa Siromaština, na dugo sam vam govorila. Oči nek su pred stopama vašim da vidite, što imate učiniti. Odveć je pogibeljno pogledati natrag i varati Boga. Sjetite se žene Lotove i ne vjerujte svakome. U vas se pouzdajem, predragi, jer u vama vidim više nego u drugima ono, što je bolje i bliže za spas, jer izgleda, da ste sve odbacili i svega se zemaljskoga lišili. Najjači mi je za to dokaz vaš uzlaz na ovo brdo, dokle se rijetki mogli da popnu. Ali vam velim, prijatelji moji, da me zloba mnogih čini da budem oprezna i sa dobrim, jer sam često iskusila, da se pod ovčijim odijelom kriju grabežljivi vuci.

Sigurno želim, da svak od vas bude nasljednik svetaca, koji su me baštinili u vjeri i ustrpljivosti. Ali, jer se bojim, da se ne dogodi vama kao i ostalim, dajem vam spasonosan savjet, da ne biste htjeli, kao sad u svojem početku, penjati se na najviše i najsvetije visine nego da polako napredujući, pod vodstvom Kristovim, popnete se na vrhunce. Čuvajte se, da pošto ste u korijenu izmet ljudski izbacili od sebe, ponovno se ne zapletete. Ostali bi besplodni i jadni: sjekira bi odlučila s vašom sudbinom. Nemojte previše vjerovati sadašnjem vašem zanosu, jer su sklonija ljudska ćutila na zlo nego na dobro, i duh se lako povrati na ono, što mu je obično, premda se bio od onoga dobrano udaljio.

Znam da vam se od velike revnosti sad sve čini prelakim, Ali sjetite se, što veli, da nijesu stalni oni, koji služe Njemu, pa i u svojim anđelima nalazi manu. Iz početka sve snosite od dragosti, ali kasnije, misleći da ste sigurni, na dobročinstva se više i ne osvrćete. Mislit ćete da ćete se lako, kad budete htjeli, povratiti na prvašnju utjehu. Ali, ako je nemarnost jedamput počinjena, više se lako ne čupa.

Vaše će se srce lako saviti, da drugo ljubi, a teško će se više sjetiti, da se povratite na prvu ljubav. Kad upadnete u mlakost i mlitavost, iznosit ćete nekakve isprike govoreći: Ne možemo biti, kakvi smo bili u početku, snažni. Sad su

druga vremena. U duši čut ćete glas: Sutra, sutra povratit ćemo se na prvašnje stanje, jer nam je onda bilo bolje nego sada. Eto, braćo, mnoge sam vam stvari prorekla, i još imam mnogo da vam kažem, što sad ne možete da nosite. Doći će čas, kada ću vam sve očito reći.

Franjin zavjet i zakletva

Franjo i drugovi padoše na zemlju. A Svetac hvale uzdajući Bogu reče: Ugodno je, Gospođo naša, što veliš i nemamo nikakva prigovora o ničem. Istinit je govor, koji smo čuli u zemlji našoj o tvojim govorima i o tvojoj mudrosti. Blaženi su sinovi tvoji i sluge tvoje, jer su pred tobom uvijek i slušaju mudrost tvoju. Nek je blogoslovljen Gospod Bog tvoj uvijeke, kojem si ugodila. Uvijek te je ljubio i učinio te je kraljicom, da budeš milosrdna i razborita sa slugama njegovim. O kako si dobra i slatka, zabludjele koriš, a grješnike opominješ. Evo, Gospođo naša, radi ljubavi kralja vječnoga, kojom te ljubi i kojom ga ljubiš, zaklinjemo te, da uslišiš želje naše pokazavši se i nama blaga i milosrdna. Velika su i nebrojena djela tvoja. I jer sama ideš uokolo, udovice, kao dobro uređen vojnički tabor, ne mogu da s tobom stoje luđaci. Ali smo mi sluge tvoje i ovce paše tvoje. Zaklinjemo se i odlučujemo da ćemo u vijeke vjekova čuvati zakon tvoj.

Cijeli svijet — Franjin samostan

Siromaština se ganula na Franjinu izjavu i budući da uvijek prašta i smiluje se, budući nije mogla više da se uzdrži, poleti i zagrli ih utisnuvši svakome od njih poljubac mira. I reče: Evo me, dolazim, braćo i sinovi moji, k vama, jer znam da će me po vama mnogi zagrliti.

Sv. Franjo od veselja se snebivao i poče da visokim glasom hvali Gospoda, koji ne ostavlja one, koji se u njega uzdaju govoreći: Blagoslovite Gospoda svi izabranici njegovi, veselite se i ispovijedajte se Njemu, jer je dobar i u vijeke je milosrđe Njegovo.

Silazeći s brda, Franjo i drugovi poveli su sobom gospođu Siromaštinu u svoj stan. Bila je noć. Kad su sve spremili nagovoriše je, da s njima jede. Ona je htjela, da joj

prije pokažu: oratorij, razgovaraonicu, kloštar, refektorij, kuhinju, spavalište, staju, ulaštene stolove i velike sobe. Ali od svega toga kod Franje i njegovih nije vidjela ništa osim — veselja i radosti njihove, kao da bi sve to i imali! Tad joj oni rekoše: Gospođo i kraljice naša, mi sluge tvoji umorni smo od duga puta, a i ti si se umorila idući s nama. Prije, stoga, štogod jedimo, a onda ćemo po tvojoj volji da sve učinimo. — Nek bude, kako hoćete, reče, ali prije dajte vodu da ruke operemo i ubruse da ih otaremo. Oni joj brzo donesoše neku zemljanu posudu, punu vode. Polivši joj ruke tražili su tamo, amo ubruse, ali ih ne nađoše. Tad joj jedan pruži prednji dio svoje tunike, da njim otare ruke. A ona hvale Bogu uzdade, jer je namjerio na takove ljude. Tad je povedoše do stola. Na njem se vidjelo tri, četiri ulomka ječmena kruha i uzdahnu u sebi: »Tko je ikada vidio ovakove siromahe kroz sve vjekove« Blagoslovljen ti, Gospode Bože, koji se brineš za svakoga. Sve možeš, kad hoćeš. Ove si već naučio, da Ti ugode po siromaštvu.

Tad gospođa Siromaština sjede sa svojim zaručnicima zahvaljujući Gospodu na svim darovima. I zapovjedi da iznesu i posluže sa kuhanim jelima na tanjurima. A oni joj iznesoše zdjelu punu vode, da u nju umoče tvrd kruh! Nijesu imali ni tanjura ni varenih jela. Tad zapita bar koju mirisnu travku. Ali oni, budući da nijesu imali vrta ni vrtlara, ubraše divlje trave i staviše preda nju. A ona će: Malo mi soli dajte, da bar posolim ove trave, jer su gorke. — Počekaj, gospođo, rekoše, čim pođemo u grad, donijet ćemo, ako nam tko dade. Dajte mi nož, reče da izrežem nečisto i isickam kruh, jer je pretvrd i suh. — A oni joj odgovoriše: Gospođo, nemamo kovača, da nam kuje mačeve, posluži se mjesto nožem — zubima, a kasnije ćemo providjeti. — A ima li kod vas malo vina, reče. — Gospođo naša, odgovoriše, nemamo vina, jer je u početku ljudskoga života kruh i voda, a za te nije ni dobro piti vino, jer Kristova zaručnica mora izbjegavati vino kao otrov.

Kad su se zasitili, kao da su svega imali u obilju, blagosloviše Gospoda, pred čijim su licem našli milost. I odvedoše Siromaštinu na počinak, jer je bila umorna. I gola se baci na golu zemlju. Zapitala je uzglavlje, a oni joj done-

soše kamen i postaviše pod glavu. Ipak mirno i slatko zaspa i rano se dignu moleći da joj pokažu samostan. Tad je odvedoše na neki vrhunac i pokazaše joj cijeli svijet, koji je mogla da vidi i rekoše joj: Ovo je — cijeli svijet — naš samostan, naša Gospođo!

Siromaština blagosliva vitezove Siromaštva

Tad zapovijedi, da svi sjednu i progovori im riječi života: Blagosloveni vi, sinovi, od Gospoda, Stvoritelja neba i zemlje, koji ste me s toliko ljubavi primili u dom vaš, da mi se u ovom vašem stanu čini, kao da sam danas u raju Božijemu. Stoga sam vesela i utješena. Jer sam toliko oklijevala da među vas dođem, molim, oprostite mi. Zaista je Bog s vama, a ja to nijesam znala. Eto, što sam željela, već vidim, što sam žudila, već imam, jer sam se na ovoj zemlji s onima zaručila, koji na sebi nose sliku Onoga, s kojim sam se zaručila na nebu. Nek Gospod blagoslovi snagu vašu i nek primi djela ruku vaših.

Molim vas i zaklinjem kao predrage sinove, da ustrajete, što ste po milosti Duha Svetoga započeli ne napuštajući svoje usavršivanje već rastrgavši sve zamke tmina, uvijek hajdete za savršenijim djelima. Previsoko je zvanje vaše: nad snagom je čovječjom i nenatkriljivo nadmašuje kreposti starih kreposnika i pokornika. Ne sumnjajte o posjedu kraljevstva nebeskoga, jer već u ruci imate zalog buduće baštine. Znamenovani ste znakom slave Kristove, u svemu slični prvoj Kristovoj školi siromaštva na zemlji. Što njegovi drugovi činiše u njegovoj zemaljskoj prisutnosti, to počinjete ostvarivati u njegovoj otsutnosti i velite Mu: »Evo mi ostavismo sve i slijedimo Tebe«. Nek vas ne plaši veličina borbe, neizmjernost rada, jer ćete imati veliku nagradu. I gledajući u Auktora svih dobara Gospodina Isusa Krista, koji je uzeo na se Križ misleći na vječnu utjehu... i vi uzdržite vašu nadu neokrnjenu. Trčite iz ljubavi u određenu vam borbu. Trčite ustrpljivi, to vam je nužno, da vršeći volju Božiju dobijete Njegovo obećanje. Moćan je Gospod da vam dade ostaviti, što ste po Njegovoj moći i milosti započeli, jer je vjeran u svojim obećanjima.

Nek u vama ne nađe ništa, u čemu bi se vaš neprijatelj nasladio, da mu iz ruku izbijete svaki argumenat protiv vas. Previše je ohol: oholost i uzgoritost veće su od njegove jakosti. Srdit je na vas i svu će svoju lukavost upotrebiti protiv vas izlit će otrov svoje zloće, jer on, koji je druge svladao, ne može trpjeti da vas vidi nad sobom.

Kad ste se vi, predragi, obratili, svetkovali su blagdan veselja i pjevali nove pjesme pred vječnim Kraljem nebeski duhovi. Anđeli se vesele u vama i radi vas, jer će po vama mnogi sačuvati djevičanstvo i čistoću. I nebeskim ćete darovima ispuniti ispražnjena mjesta Lucifera i drugova. Na ljepša će mjesta zasjesti djevci, jer u nebu niti se žene niti udavaju, već su svi kao anđeli Božiji. Vesele se apostoli videći obnovu svoga života, propovijedanje svoga nauka, preporađanje svoje svetosti. Vesele se mučenici, jer vide u patničkom životu vas siromaha produženje mučeničkih kušnja. Raduju se ispovjednici, jer u vama vide opetovanje svoje pobjede nad neprijateljem. Klikću od radosti djevci, koji na svakom koraku slijede Jaganjca videći, kako se u vama umnaža njihov broj. Vas dvor nebeski pun je radosti i veselja nad novim sugrađanima, čiji će blagdan dnevno slaviti. Stoga vas zaklinjem, braćo, radi milosrđa Božijega, za čiju ste se vi ljubav tako bijedni učinili, činite, za što ste došli, za što ste ostavili bujice babilonske Ponizno primite datu vam milost, dostojno se njom uvijek služeći na slavu, čast i hvalu Onoga, koji je za vas mr'o, Isusa Krista, Gospoda našega, koji s Ocem i Duhom Svetim živi i kraljuje, pobjeđuje i vlada Bog vječno slavan...

Ova pjesnička proza završuje s hvalom Gospodu, što je čovjeku u Siromaštini povratio raj na zemlju. Biser je ovo franjevačke literature.

* *
*

Nekritični diletantizam

Nastala je neka moda, da se govori i piše o sv. Franji. O njemu govori i piše svak. Sv. Franjo privlači i osvaja duše. O nijednom svecu nije bogatija literatura nego o njemu. Ipak niti svi govore o njemu, a niti pišu o njemu

sa točnim i savršenim poznavanjem njegova duha i njegova ideala. Neki pokudni, nekritički dilentantizam govornika i pisaca o sv. Franji samo deformira njegov uzvišeni lik. Na ove diletante, koji nekritički pišu ili govore o Franji i njegovim idealima, osobito se oborio slavni konvertit, sad sveučilišni profesor u Bologni, Ivan PAPINI. I Joergensen i Galletti i Chersteton posvetili su čitave stranice protiv ovih deformatora Franjina života i djela. Za ove diletante, sjajno zapaža Papini, sv. Franjo familijarni je svetac, prijatelj ptica i gubijskog vuka, veseljak i pjesnik, a nikakav dogmatik! (Papini, Gli operai della vigna, Firenze, Vallecchi 1929, str. 99).

Neki su pisci, protiv svih autentičnih izvora, ustvrdili, da je sv. Franjo prošao svoju mladost u orgijama i raspuštenosti. To se protivi jasnim dookumentima i svim svečevim biografijama od Celana, sv. Bonaventure, Triju Drugova i dr., koji izričito tvrde, da je sv. Franjo bio uvijek čist u duši i u tijelu.

Drugi su pisci kao Tilgher, bacili se klevetom na Franjin katolicizam proglasivši njegov pokret — jednom običnom sredovječnom heretičkom sektom!! A o sv. Franji sv. Crkva pjeva da je »vír catholicus«! Njegov serafinski život, njegov katolički posluh Crkvi, njegova totalna ovisnost od Pape, njegove radikalno katoličke izjave i nalozi u Pravilu franjevačke organizacije... sve to bjelodano dokazuje, da je Franjo bio pravi, čisti, autentični i integralni katolik.

Tilgher je pokazao svoj nekritični dilentantizam i s obzirom na Franjin nauk o siromaštvu i bogatstvu. Budući da je radikalno, apsolutno i kolektivno siromaštvo temeljni kanon franjevačke organizacije, Franjina života i njegova pokreta, i budući da je on bio u siromaštvo zaljubljen kao u svoju mističnu gospođu, kojoj je, kao što smo ukratko vidjeli, neki auktor spjevao pjesmu nad pjesmama u »Sacrum commercium B. Francisci cum Domina Paupertate«, to je potrebito da vidimo Franjin ideološki stav s obzirom na siromaštvo.

Kristov nauk i Franjin stav prema Siromaštvu

Tilgher nekritički tvrdi, da je Franjo u antitetičnom stavu u pitanju siromaštva s obzirom na Kristovo rješenje tog problema. On tvrdi, da je Krist bio protiv bogatstva, ne stoga što bi ono u sebi bilo zlo, već što brige, koje su nužna posljedica sticanja i čuvanja, odvraćaju dušu od jedine stvari, koja je u životu, zaista, potrebita — od službe Bogu i od rada za Njegovo Kraljevstvo. Ali za Isusa bogatstvo, promatramo u sebi, nije ni dobro ni zlo; ono je bez etičko-religiozne vrijednosti, ono je u moralnom smislu po sebi indiferentno. Dočim je, površno i nekritički tvrdi Tilgher, za Franju bogatstvo u sebi zlo, a siromaštvo je, kao takovo, u sebi dobro.

Ova je Tilgherova tvrdnja i apsurdna i idiotska. Između Krista i njegova vjernog sluge Franje nema nikakve razlike u pojimanju bogatstva. Sv. Franjo nije nikada ni u snu pomislio da prezire bogatstvo, jer bi ono bilo u sebi zlo, a da ljubi siromaštvo, jer bi ono u sebi bilo dobro. Serafinski Svetac bio je vrlo pronicav i inteligentan. On nije mogao, a da ne zna, da bogatstvo ne može da bude u sebi intrisečno zlo, jer je svojom idealnom dušom i bistrim umom znao, da je svaka stvar intrisečno dobra. Pa premda je on, na mističan način, poput savršenog duhovnog zaljubljenika volio i ljubio gospođu Siromaštinu, kao majku i sestru i zaručnicu duše svoje, i ostavio je u baštinu, kao miljenicu svoju, dragim sinovima svojim, ipak on nije siromaštvo smatrao, kao takovo, u sebi za intrisečno dobro, jer je on znao, da bez posjeda, dotično bez, pa i minimalnog, bogatstva ne može da se živi ni individualno ni socijalno, jer su naravne potrebe nerastavljive od fizičkoga života i mora ih se u nekoj stalnoj mjeri zadovoljiti.

Sv. Franjo je ljubio siromaštvo kao krepost, koja lišava, kako je govorio on, dušu zapreka, da se ona slobodno sjedini sa vječnim Bogom. Siromaštvo čini da duša, dok je još na zemlji, slobodno se posveti Bogu i sebi. (Actus S. Francisci, c. 13, n. 221).

Franjo je ljubio siromaštvo i htio je da mu se u duhu Evanđelja zavjetuju njegovi sinovi, samo da se može on i da se mogu oni slobodnije posvetiti apostolatu, jer je bezbroj mizerija, i moralnih i fizičkih, koje prate bogatstvo. Radi jedinoga toga uzvišenoga, duhovnoga, apostolskoga, evanđeoskoga cilja, Franjo je uzeo siromaštvo kao temeljni kamen svoga duhovnoga pokreta.

Usto, historijski znamo da, premda je Franjo do ludila ljubavi, kako pjeva Jakopone, ljubio siromaštvo, ipak nije bio zaražen fanatičnom mržnjom prema bogatstvu u sebi. On nije nigdje osudio privatno vlasništvo, kako su to učili heretici: valdezi, albigezi i fraticelli. On je, kao vjeran tumač Krista i Evanđelja, samo osudio zloporabu bogatstva. Osudio je neurednu ljubav prema materijalnim dobrima, požudu za sticanjem, nezasitljivost i uskogrudnu škrtost. Franjo je u duhu evanđeoske sociologije učio, da i bogatstvo ima svoju socijalnu funkciju pomaganjem sirotinje, podizanjem humanitarnih ustanova i kulturnih institucija. Stoga je on uvijek sa finoćom sretao bogataše kao grofa Orlanda iz Chiusia (Fioretti, Delle sacre Stimmate, I. I. consid.). Do svoje je smrti visoko cijenio i žentlmenski častio cvijet rimske aristokracije Jakovinu od Settesolija. Franjo Asiski, zaljubljeni pjesnik siromaštva, nije nikada izgovorio ni jednu jedinu riječ prezira protiv bogataša i bogatstva. Pače, u samom Pravilu, koje je propisao svojim sinovima, opominje ih, da nikada krivo ne sude one, koji se skupocjeno odijevaju i goste. A napokon, zar sv. Franjo nije, da preporodi svijet u Kristu, osnovao i III RED, u koji mogu da stupe i siromasi i bogataši kao prava braća? Stoga su Sv. Oci Pape u Franji gledali velikoga i religioznoga i socialnoga reformatora, autentičnoga sina Katoličke Crkve, vjernoga izvršitelja papinskih direktiva. Između Krista i sv. Franje nema nikakve protimbe, kako neukusno tvrdi Tilgher, ni u pitanju siromaštva i bogatstva. Franjo je bio kao nitko drugi, reče Sv. Otac Pijo XI. — alter Christus.

Franjevački pokret i civilizacija

Kad je Tilgher nekritički i diletantski osudio sv. Franju kao protivnika Kristove ideologije u krupnom socijalnom pitanju o bogatstvu i siromaštvu, što je jedna povijesna laž, tad je izbacio drugu nekritičku i apsurdnu tvrdnju, da je franjevački pokret morao da zaniječe i da se odreče Franjinih ideala u tom temeljnom pitanju, eda se uzmogne da pribroji među graditelje kršćanske civilizacije. »Il bisogno di rinnegarsi e scofessarsi per rinconciliarsi con la civiltà.« I onda, bez i zere historijskoga znanja, tvrdi: u slučaju da bude pobijedio u franjevačkom pokretu duh Franjina fanatičnog prezira bogatstva, talijanska bi se preporodna civilizacija utopila u siromaštvu Srednjega Vijeka!

Franjevački pokret, zapaža P. Scaramuzzi (Osser. Rom. 1936, br. 56, od 7 marta) nije nikada zanijekao i nije se nikada, u bitnosti, odrekao Franjinih ideala. Dante je o Franji pjevao da je novo sunce čovječanstva poslije Krista. Franjini su sinovi, vjerni duhu svoga Utemeljitelja, izvršili u životu naroda mnoga divna djela civilizacije, koja im svi nepristrani povjesnci kulturnog života Crkve priznaju, jer je njihove napore grijalo i oplodilo ASISKO SUNCE.

Istina je da je franjevački pokret ponešto modificirao Franjinu praksu s obzirom na siromaštvo, ali je u bitnosti ostalo isto, kako ga je Franjo zamislio. Morao je tako bujni duhovni pokret da poprimi još za života sv. Franje, te tokom vjekova, neke nuzgredne, nebitne preinake, jer je to tražio zakon adaptacije novim potrebama, koje svako doba i različiti ambijenti sobom nose. Uostalom, te lagane, nuzgredne, nebitne preinake doživjeli su svi redovi i sve duhovne institucije. Divno zapaža veliki prijatelj Franjevaca, Isusovac Kardinal Ehrle (Die Spiritualen, ihr Verhältnis zum Franziskanerorden und zum dem Fraticellen, u Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittelalters, III, str. 558) da Bog običaje nadahnuti sv. Utemeljiteljima, koji put direktno i na divan način, samo glavne, temeljne crte djela, na koje su pozvani, da ga izvedu. Ali nerijetko ostavlja drugotnim uzrocima ostvarenje pojedinosti. Isku-

stvo i događaji utječu na postepeni razvitak njihova životnog djela. To se konstatira i kod sv. Franje, kod sv. Dominika i kod sv. Ignacija. Stoga je vrlo pogrešno misliti, da je prvi oblik života jednog pokreta savršena ekspresija i kulminantna točka njegova razvoja, tako da bi kasniji razvoj imao da se tumači kao dekadenca ili djelomična degeneracija od prvotnog ideala, a snage, koje su to izvele, kao negativne i destruktivne.

Ovako govori Ehrle, povjesnik, učenjak i čovjek široke duše i plemenita značaja. Isusovac Ehrle savršeno poznaje Franjin život i on ima vedar pogled na razvoj franjevačkog pokreta, koji oslonjen na gospođu Siromaštinu, mističnu zaručnicu Franjinu, bio je i jest jaki faktor civilizacije u životu kršćanstva.

IV.

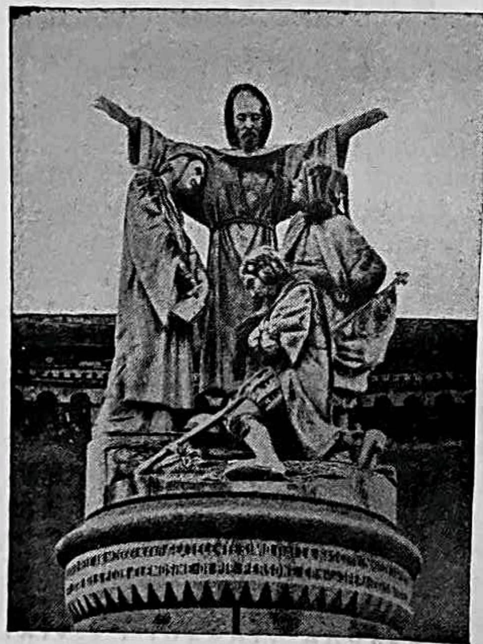
Geniji stihova i boja slave Poverella

Svi se narodi, pa i vjernici raznih vjeroispovijesti, natječu u ljubavi i štovanju Franje Asiskoga. Njegov je kult univerzalan u Crkvi i u čovječanstvu. Bio je u savršenom smislu riječi POVERELLO — SIROTAN BOŽIJI. Siromah u svemu što je vremenito, prolazno, propadljivo i materijalno. Franjo je bio vitez duha, sekularna ličnost, koja je nenatkriljivom metodom ljubavi i univerzalnog bratstva sa svim stvorenjem, poput Kristova Orfeja, ljude očarao i duše osvajao za ideale vjere, duha, vječnosti i kršćanske civilizacije. U povijesti duša nije poznato, da se iko toliko dematerijalizirao, koliko Asiski Svetac. Imao je samo jedan živi neodoljivi, plameni interes da nad životom vlada — duh, da u društvenom i međunarodnom saobraćaju vladaju duhovne vrednote: pravde, ljubavi i istine. Franjo je bio integralni, autentični sin Evanđelja. Zagrlio je križ. I s križa je, kao drugi Krist, postao vladar duša i srdaca. Ni geniji čovječanstva nijesu izmakli njegovu neodoljivu uplivu. Umjetnost je na vrlo raskošan način prosula pred njegove ranjene noge svoje divne darove: čarobni kist Giotta, savršene tercine Dantea i melodiozne laude Jakoponea vječna

su, nenadmašiva, sa strane ove ljudske duhovne aristokracije, glorifikacija divnog Poverella.

A. — Giotto veliča Franjine zaruke sa gospođom siromaštinom

Giotto[1] je par excellence franjevački umjetnik. Nesamo radi toga, što je veći dio njegova umjetničkog rada o franjevačkim objektima, već, a to je glavno, što njegova suverena umjetnost nosi na sebi neizbrisivi pečat značajnih osobitosti i vlastitosti franjevačke umjetnosti.

Sv. Franjo — Dante — Giotto i Colombo

Povjesnik umjetnosti VENTURI[2] tvrdi da je Giotto našao bizantinsku umjetnost punu zlata, dragulja, biserja

[1] Bracaloni, op. cit. str. 117.
[2] Storia dell' arte it., V svezak str. 407.

i grimiza. On je s umjetnosti, vjeran sin Franjinih ideala siromaštva i priprostitosti, strgao suvišni, vulgarni luksus, izrazivši je u blagoj, miloj privlačivoj skromnosti, iz koje je propupala nova, čista, čarobna ljepota. Giottova umjetnost, kao i Franjin idealni život, ganjivanju. Franjin ideal siromaštva i ljubavi zacrtao je pravac Giottovoj umjetnosti. Giotto, Franjin trećoredac, bio je i u umjetničkom stvaranju sljedbenik Franjinih ideja, realizator duhovnih vrednota na liku kraljice ljepote.

I THODE[3] i RICCI[4] tvrde da je besmrtni Giotto bio idealan slikar Franje. Oni idu tako daleko da tvrde, da nije moguće savršeno shvatiti Franju, ako se ne vidi Giottove slike o Svecu, koje su najsavršenije, što ih se uopće o njemu ima.

GOFFIN,[5] naprotiv, tvrdi da Giottove slike ne prikazuju realnog Franju: one su, veli on, sjajan plod njegova genija, ali nijesu vjerna slika Poverella. Isto misli i GILLET.[6] Franjo je, zapažaju oni, bio živa patnja, blijed od boli i muka, propet u tijelu, a ipak preobražen od nutarnjeg veselja. Dočim su Giottove slike sv. Franje uzorci ljepote i mladosti. SIMONE di MARTINO i LORENZETTI, pretstavnici sijenske škole, savršenije izražavaju franjevačku ideju u umjetnosti, tvrdi Gillet.

Da se ovako mišljenje proširilo o Giottu, najviše je kriv Petrarka, koji je optužio Giotta, da je bio nedosljedan u privatnom životu s obzirom na čistoću i siromaštvo. Iz Petrarke je progovorila osobnost i ljubomor. VILLANI tvrdi da je veliki umjetnik radio iz čiste ljubavi prema umjetnosti.

[3] Thode, op. cit., I dio, str. 195.
[4] Ricci: S. Francesco nell' opera di Dante e di Giotto, Bologna, Zenichelli (u kolekciji: Santi e Artisti), 1894.
[5] Goffin, op. cit. str. 138.
[6] Gillet, op. cit. str. 88—91.

žemo reći da je Giotto u svojim remek djelima prodro do u srž franjevačkih ideala: *On je sjajni glorifikator, ali nije savršeni interpretator Poverella.* I brat Ilija podigao je grandioznu baziliku u čast Sveca, ali i ona je uzvišena, divna i zapanjujuća aureola, koja na nenatkriljiv način glorificira Sveca ljubavi, ali ta grandiozna arhitektonska aureola nije vjerna idejna interpretacija Alvernijskog Mučenika.

Giotto je obukao u lijepe forme, ali ne bizantinski raskošne, pune mladenačkoga žara i ljepote lik Franjin, jer je htio glorificirati, a ne interpretirati Sveca. I besmrtni je umjetnik u tom savršeno uspio. I tako arhitektura i slikarstvo dali su nad Svečevim grobom, što su imali najljepšega i najdivnijega: kao što je Franjo sa svojom svetošću dodirnuo vrhunce svetosti, tako su se brat Ilija sa svojom gornjom i donjom bazilikom, te Giotto sa svojim sjajnim, uvijek svježim i milim, afreskima dotakli vrhunaca umjetnosti, koja, i ako savršeno vjerno ne tumači Franjinih ideala, ipak je idealna glorifikacija njegova života, ideja i osjećaja.

Franjine figure u gornjoj i donjoj crkvi, koje je majstorski naslikao Giotto, postale su Evanđelje nove umjetnosti: nad Franjinim grobom Renesansa je nikla i procvala. Franjo je jedna viša, osobita, neusporediva sličnost sa Kristom: najponizniji kršćanin bio je najgorljiviji ljubitelj Križa Kristova. On je otvorio novi život žrtve, zalivene mlazom tople ljubavi, u kraljevstvu Kristovu na zemlji. Giotto je to razumio i stvorio je djela vječne ljepote: vjekovi ih gledaju s udivljenjem i ljubavlju. Kad sam pred par godina bio u Asizu, bezbroj sam puta, kroz četiri godine moga boravka za vrijeme praznika u Svečevu gradu, vidio i promatrao čitave grupe pobožnih Franjinih ljubitelja: dolazili su nad Svečev grob, molili se, te u jednom dugom zanosnom i

Prelazimo preko svih Giotovih afreska, koji glorificiraju našega Sveca, a zaustavit ćemo se samo na umjetničkom najuspjelijem afresku, koji prikazuje Franjine zaruke sa gospođom Siromaštinom. U umjetnikovoj alegoriji Siromaštine ključa i vrije topla poezija. I u Sacrum commercium...., i u Danteovom XI. pjevanju Raja i u ovoj Giottovoj alegoriji sja lik mistične gospođe Siromaštine: Ona će, poslije Franjina života, ostati vječno vrelo umjetničkih inspiracija, jer će ona uvijek biti za bezbroj duša uzvišeni ideal života. Dok bude zelen serafinski perivoj i Siromaština će imati svojih čistih zanosnih, svetih trubadura-vitezova.

U svojoj alegoriji Siromaštine Giotto prikazuje sv. Franju, kako pod uplivom Kristovim uzimlje za mističnu zaručnicu — Siromaštinu, udovu Kristovu, kraljicu svih kreposti. Svijet ju je prezreo, ostavio, odbacio. Ona se povukla na visoko brdo. Franjo tu svetkuje svoje zaruke s njom. Obučen je u siromašni habit. Nešto se nadigao nad zemljom, da može reći da mu je svijet pod nogama. Svetac stoji u stavu zaručnika i pruža prsten, da ga se natakne na prst gospođi Siromaštini. Ona stoji licem prema svecu ljubavi: lice joj izgleda da je izjedeno od trpnje. Nosi odijelo poderano i zakrpano. Bosonoga je. Na vrhu je brda. Izgled je njezina lica gospodski i plemenitaški. Divnih je forma. Na glavi joj je kruna, jer je kraljica. Između zaručnika i zaručnice, između Franje i Siromaštine stoji Krist: svojim božanskim rukama sklapa desnice zaručnikâ i blagosliva njihove zaruke. Sa svih strana su krilate figure, koje prikazuju uzore kreposti i mana. Dva anđela lete i visoko nose zaručničke darove: kuću, odijela i novaca, čega se Svetac lišio, samo da se sjedini sa svojom ljubljenom zaručnicom — Siromaštinom. A Otac Vječni pruža iz oblaka

ruke i prima Franjin dar. Zaručnike prate dvije skupine anđela, a asistiraju ih — L j u b a v i N a d a. Iz nizine pas laje protiv Siromaštine, a neki se mladić na nju baca kamenom, dok joj drugi štapom podmeće pod noge trnje. S tim je umjetnik umjetnički izrazio prezir svijeta prema Siromaštini. Zaručničko je ruho Siromaštine poderano, ali je bijelo i crveno: bijelo simbolizira njezino poštenje, a crveno njezino mučeništvo. Odijelo se povlači po trnju, a svršuje na jednom ružičnjaku, da se pokaže, kako iz trnja žrtava

Giotto: Alegorija Siromaštva

cvatu ruže savršenog veselja. Pod ovom uzvišenom alegorijom ima nekoliko latinskih stihova, između kojih su i ovi:

Hanc sponsam Christus tribuit
Francisco, ut custodiat;
nam omnis eam re(spuit)...

K r i s t j e F r a n j i p r e d a o u b a š t i n u S i r o m a š t i n u: S v e t a c j o j j e z a č i t a v a ž i v o t a o s t a o v j e r a n. T o s v j e d o č i i o v a d i v n a G i o t t o v a u m j e t n i n a, u z v i š e n a g l o r i f i k a c i j a F r a n j i n i h i d e a l a.

Da još bolje upoznamo ljepotu ove Giottove alegorije, treba da znamo, da u lijevom uglu ima slika nekog mladića, kojeg anđeo pomaže da se svuče i da svojim odijelom pokrije jednog siromaha, kao što je to nekoć učinio sv. Franjo. Ovaj je mladić slika onih, koji će u životu nasljedovati Sveca ljubavi: S protivne strane, u desnom uglu, vide se primjeri i uzori mana: neki su ljudi prkosni i neće da slušaju glas anđela, koji ih poziva na putove kreposti, na nasljedovanje siromaštva. Jedan prikazuje *manu krađe:* neki je čovjek plemićki obučen, a u ruci mu je soko, simbol tirana i pljačkaša. Drugi prikazuje *manu lihve:* neki se čovjek podmuklo udaljuje, a u ruci stiska kesu novaca. Treći prikazuje *manu simonije:* to je neki monah, zakukuljio se iza drugih, a s prezirom namiguje na sveto ludilo Franje — heroja siromaštva.

Još treba nadodati da Nada i Ljubav, koje prate skupine anđela okolo zaručnika, odjevene su u odijela raznih boja. Nada je odjevena u zeleno, a Ljubav u bijelo, dok u ruci ima jedno srce i vijenac od ruža na glavi.

Od triju Giottovih alegorija redovničkih zavjeta najuspjelija je alegorija o zarukama sa gospođom Siromaštinom. Njezina je kompozicija umjetnički sjajna i blistava, a idejno vrlo bogata. F r a n j e v a č k a p o e z i j a, na vrelima čiste ljubavi, k o j a j e p r o v r e l a i z s e r a f i n s k o g a s r c a B o ž j e g a S i r o t a n a, s l i l a s e u p j e s n i č k u p r o z u S a c r u m c o m m e r c i u m..., u r a j s k u p j e s m u D a n t e o v u i u č a r o b n e a f r e s k e G i o t t o v e, t a k o d a ć e m i s t i č n a z a r u č n i c a S v e c a l j u b a v i b i t i v j e č n i p r e d m e t p r a v e u m j e t n o s t i.

Franjina glorija u Giottovoj umjetnini

Veliki je Giotto silno, od srca, istinski ljubio Božjeg Sirotana. U njegovu je slavu naslikao veliki broj afreska, koji su vječni svjedok njegove genijalnosti. To se osobito vidi iz Glorije Sveca. I GILLET,[7] i VENTURI,[8] i MISCIATELLI[9] obaraju se na ovu Giottovu glorifikaciju Viteza Siromaštine, jer da je kraljevski sjaj njegove umjetno-

[7] Op. cit., str. 92.
[8] Op. cit., str. 482.
[9] Idealità francescane, izd. Boceo, 1909, str. 117.

sti u protivnosti sa skromnom poniznošću dragoga Sveca. Previše su jetki ovi kritici velikoga umjetnika.

Premda je sv. Franjo bio Sirotan, skromna, ponizna duša, ipak se ne smije smetnuti s uma, da je Giotto htio glorificirati njegovu divnu krepost na jedan superioran način. Istina je da su boje na ovom afresku u kraljevskom sjaju. Nego, kakav možemo da zamislimo već kraljevski sjaj, kad anđeli slave slavlje! Anđeli su uzeli svečevo tijelo. Podigli su ga nad vrtom punim cvijeća. I nose ga oni u triumfu na tronu, pod sjajnim baldahinom. Svetac sja od preobraženja. Anđeli ga okružuju u majestoznim redovima. Oni vedri i veseli pjevaju nad njegovim životom, regbi, divne riječi Danteove: »La cui mirabil vita in gloria del ciel meglio si canterebbe«. Anđeli nose Sveca uz pobjedonosnu igru zvukova, ritmova i uz vijanje palama i liljana. Dà, u ovoj Franjinoj Gloriji, prvoj ozbiljnoj apoteozi jednoga Sveca sa strane umjetnika, Svetac prolazi kao — Triumfator, ali je veliki umjetnik htio da na taj sjajni način, glorificirajući velikoga Sveca, proslavi pobjedu Križa, koji kao kraljevsko žezlo, Franjo čvrsto drži u ruci, a urešen je sa sedam zvijezda. Ako je Giotto postavio Franju na zlatno prijestolje, umjetnikovi kritičari morali bi znati da Franjo nije više na zemlji: on je svojom bezgraničnom poniznošću osvojio Luciferovo zlatno mjesto u raju. A ako Svetac u ovoj Giottovoj glorifikaciji ima zlatno odijelo, to je zato što se čita u Fiorettima [10], da u nebu Svetac ima sjajno odijelo kao dar za ono vrlo skromno, što je na zemlji nosio. Giotto je u svojoj umjetnini slijedio autentične dokumente franjevačkog života.

Nema kontrasta između nebeskog sjaja u Franjinoj glorifikaciji, kako je to veliki Giotto majstorski prikazao, i Svečeve poniznosti na zemlji. Svetac je u životu htio čitav Križ Kristov, da dobije slavu Kristovu. Zar nije uvijek pjevao onu trubadursku pjesmu. »Tanto è il bene ch' io m' aspetto, che ogni pena mi è diletto«. Stoga i stoji ispod

[10] 44 poglavlje.

ovog afreska napisano: Coronatus virtutibus... ascendit regnaturus... Franjo je na zemlji herojski postigao sve kreposti: smrt je bila čas njegova triumfa. Poverello je kao kralj uzašao na nebo.

Ako je Giotto kraljevskim bogatstvom svoga divnoga kista prikazao u sjaju veličanstvene umjetnosti Asiskoga Sveca, nipošto zato nije u kontrastu sa Franjinim serafinskim idealom siromaštva. Prije Giotta su umjetnici apoteozu svetaca prikazivali samo sa nekoliko anđela okolo njihova lika. Vrlo je siromašna bila ta apoteza. Giottov je genij i tu prokrčio put: u Franjinoj je glorifikaciji dao savršeno umjetničko djelo po koncepciji, iako ne po tehnici izražaja svetosti.

Giotto je snažan dokaz da je Franjino siromaštvo, kad ga je bistro vidjelo vedro oko jednog autentičnog umjetnika, bilo velebne umjetničke inspiracije. Ja ću reći još više: Giotto je postao velik umjetnik, jer je u franjevačkim idealima siromaštva i ljubavi našao veliko vrelo inspiracija i dubokih poticaja umjetničkog napretka. Glasoviti je umjetnik Benozzo GOZZOLI [11] u crkvi sv. Franje u Montefalco naslikao između ostalih velikana franjevačke obitelji Petrarku, Dantea i Giotta. Ispod Giottove slike stoji napisano: »Pictorum eximius — Jottus fundamentum et lux.«

B. — Franjina Gospođa Siromaština u Danteovim tercinama

Franjo Asiski sa svojim je divnim životom odličan objekt umjetničkog stvaranja. Povijest njegova života jedna je sjajna epopeja, koja je, uopće, slikovni prikaz neke slavne povijesne činjenice, koja sretno svršava. Kard. ALIMONDA je rekao da je sv. Franjo bio »un eroe vero e grande, oggetto

[11] Bracaloni, op. cit. str. 147.

di poesia«, pravi i jaki heroj, objekt poezije, pače da je »un poema per se« pjesma u sebi. Sjajno zapaža učeni kardinal: Homer je opjevao vrijednost Grka pod zidinama Troje, ali Homer nije bio ni Agamemnon, ni Uliks, ni Ahil. Vergilije je opjevao bjegunca Eneja, ali on nije bio Enej. Tasso je opjevao oslobođenje Sv. Groba, ali Tasso nije bio križar. Dočim Franjo Asiski, osim što je objekt pjesme, on je i protagonist svoje pjesme. On je »personal poesia, gran poeta vivente del secolo XIII.« Tako govori Alimonda.[12]

Franjo je heroj blagosti, mira, ljubavi i žrtve. Njegov je život pjesma ljubavi i siromaštva. U njemu slavlje slave pasivne kreposti, dok kod svjetskih velikana u naponu je sila, rat, osveta, ambicija. Prava je epopeja samo kod svetaca. Epopeju Franjina života Giotto je izrazio u čarobnim bojama, jer je Franjin život sveta ludost u smislu Pavlove teologije: to je novo viteštvo Križa, koje ima samo duhovne ciljeve. Ovaj su Franjin viteški život Križa Dante i Jakopone salili u stihove, u blistave tercine i velebne laude, koje na savršen način izražavaju ideje, život i osjećaje Sveca ljubavi, kako je opisan u umjetničkoj prozi, autentičnom povjesnom dokumentu, kod Celana i u »Sacrum commercium...«

O sv. Franji veli Celano[13] da je bio: Lijep, sjajan, slavan u nevinosti života, u priprostitosti govora, u ljubavi Božijoj, u ljubavi bratskoj, u mirisnom duhu posluha, u anđeoskom obliku. Svetac je, tvrdi Celano bio slatkih manira, blage naravi, prijazan u riječi, praktičan u opominjanju, vjeran u povjerljivosti, providnosan u savjetovanju, u svemu dražestan. Bio je vedre pameti, ugodne duhovitosti zaronjen u kontemplaciji, ustrajan u molitvi, u svemu točan. Postojan u odlukama, stalan u krepostima, nepokolebljiv u milosti i uvijek u skladu sa samim sobom. Lako

---

[12] Kod Bracaloni, op. cit. str. 149—150.

[13] Legenda I S. Francisci, izd. D. Alençon, str. 84.

je opraštao. Teško se srdio. Bio je elastična uma, tvrda pamćenja, oštroumnih pogleda, obzirljiv u izboru — u svemu obziran. Franjo je bio strog sa samim sobom, blag s drugima — u svemu razborit. Bio je riječit; vesela lica, blage riječi. Osrednje veličine, okrugle glave, malo produžena lica. Svetac je imao malo a ravno čelo, crne oči, crne obrve, tanki i pravilni nos i crnu kosu. Uši je imao male i uspravne. Jezik mu je sama vatra. Glas jak, sladak i zvonak. Imao je bijele zube, a malene i fine usne. Brada mu je bila crna, s malo dlaka. Imao je tanak vrat i uspravna pleća. I ruke i noge bile su mu kratke. Imao je delikatnu kožu. Bio je mršav. Nosio je priprostitu tuniku. Jer je bio odveć ponizan, prema svakome je bio obziran...

Ovako riše lik svoga duhovnoga Oca Celano. Kvadar ne može biti analitički potpuniji. Iz njeg izbija i moralni karakter Sveca. Ovaj Celanov literarni portret Franje služio je kao vrelo, s povijesne strane najautentičnijeg Svečeva života, za sve umjetnike kista i stihova.

Mnogo je Franjinih sinova iz I. II. III. Reda pokušalo da slije Franjin život u stihove. Vadding[14] ih niže kronološkim redom. Spominjem kao najnadahnutije franjevačke pjesnike u duhu Franjinih ideala: Sv. Bonaventuru, teologa-mistika, mistika-pjesnika; Ivana Peckhama, nadbiskupa kanteburijskoga; Jakopona iz Todija, prvaka u mističnoj poeziji; Tomu Celana, auktora Dies irae; Julijana Spajerskoga, koji je sastavio i Franjin i Antin oficij u stihovima... Chavin[15] se puno bavio franjevačkom liturgijom. Rajmund Lullo, auktor djela »Prijatelj i ljubljenik«, najljepšeg cvijeta katalonske provensalske umjetnosti. U Francuskoj je neki anonimni pjesnik slio u stihove Celanov život sv. Franje. Holzapfel[16] spominje u Njemačkoj franjevačkog pjesnika Lamprechta iz Regensburga. U Engleskoj je pjevao Toma Haleski i Ugo Panziera. I slijedi veliki broj drugih pjesnika kod svih katoličkih naroda, gdje su se udomili Franjini sinovi.

---

[14] Scriptores Ordinis Fratrum Minorum, Roma, 1650.

[15] Storia di Francesco, Prato, 1846.

[16] Manuale historiae Fratrum Minorum, str. 264.

Najveći pjesnik kršćanstva najbolji je pjesnik Poverella

Po općem mišljenju *Dante Alighieri* najveći je pjesnik kršćanstva. On je prožet do srži Franjinim idealima. Bio je po imenu i po životu trećoredac velikoga Sveca. Nijesu sami Franjevci, koji iz obiteljskog ponosa ubrajaju Dantea među svoje, jer je imao franjevačko zvanje, odgoj srodnost karaktera i intimne odnose sa Franjinim sinovima I. Reda. Giotto, koji je bio kao i Dante trećoredac, u svojoj trećoj alegoriji o Franjinim zarukama sa Čistoćom — tri Giottove alegorije franjevačka su divna gluma u slici — uvodi i Dantea. Čistoća je dobro čuvana u tvrđavi duše. Zidovi su te tvrđave umjerenost i uzdržljivost. Nad ogradom, koja je oslonjena na četiri tornja, ona čuva tvrđavu Čistoće. Vide se dva anđela u letu, simbol nebeskih želja. U ruci nose krunu od mirte, simbol obećane slave i kitu cvijeća vječno zelena (sempre verde). U Afresku se iz ograde vidi ispružena Jakost (Fortitudo) i pruža pas nagu čovjeku, koji se kupa na vrelu, a Čistoća mu pruža bijelu zastavu, da ga pouči, kako je bijela boja, po nauci Filozofa, temelj drugih, tako je čistoća temelj drugih kreposti. Ratnici, oružani štitom i bičem, a krilati su, prikazuju kreposti za očuvanje duševne i tjelesne čistoće, dok dva anđela u vaski mistično krste nekoga mladića, a dva druga pružaju bijelo odijelo.

Uz ovu alegoriju Čistoće nalaze se dvije lateralne skupine: ona s lijeve strane slijedi Franjin primjer: zaručuje se sa čistoćom, a ona na desnoj protivi se toj anđeoskoj kreposti. Na skupini s lijeve strane tri su lica: I. II. III. Red. Za III. Red je pretstavnik Dante, nadahnitelj ovih divnih alegorija. A nad svom trojicom vidi se sv. Franjo, koji je okružen s dva anđela. Svetac svojim sinovima pruža ruku i pomaže im u naporima oko postignuća savršenstva. Giotto je prikazao Dantea kao Franjina sina. Besmrtni je pjesnik takav u čitavoj svojoj Divnoj Glumi.

Prof. RONZONI,[17] te Biordo BRUGNOLI[18] tvrde

[17] Dante Alighieri frate regolare de Poenitentia... Perugia, 1922.
[18] Fra Jacopone da Todi e l' epopea francescana, Assisi, 1907, str. 66.

da Dante nije izvan franjevačke epopeje: on je usred nje i on je upotpunjuje. »Dante non è fuori dell' epopea francescana, anzi vi sta in mezzo e la completa«. Brugnoli to tvrdi, jer cijeni, da je Pjesnik znao za Jakoponove laude i za religiozno — dramatske laude, početak religiozno-dramatskih prikazivanja. Danteovo XI poglavlje Raja jest sinteza čitave franjevačke epopeje. »L' undecimo canto è una sintesi di questa epopea«. O odnosu Dantea prema Jakoponu pisao sam u Hrvatskoj Prosvjeti. (God. 1930, br. 11 i 12).

Poznato je da je Dante naučio čitati i pisati, te gramatiku kod Franjevaca u Firenci. U ono vrijeme Fra Giacomino da Verona[19] spjevao je svoju trilogiju. I Danteova je Divna Gluma trilogija: s umjetničke strane je razlika toto coelo, ali je tehnička sličnost očevidna. U Giacominovoj je trilogiji ritam ugodna harmonija. Dante je u svojim tercinama prihvatio tu harmoniju i ulio joj božanski sadržaj. Ali je pravi duhovni otac Dantea Sv. Bonaventura: od njeg je dobio povjesni materijal za XI spjev Raja i elemente mistične teologije, tako da su pravac i duša čitave Divne Glume u duhu Bonaventurine mistike. To je utvrdio LAZZERI.[20] Prof. JALLONGHI[21] veli, da je čitava Divna Gluma prožeta franjevačkim mističnim osjećajem, koji je klasično izražen u Bonaventurinu Itinerariju. (»S. Bonaventura e Dante, Ravena 1920). Ne smije se smetnuti s uma niti to, da je povjesna činjenica da je prvi komentar — izuzev Danteova sina — Divnoj Glumi napisao Franjevac Bonfantini, kao i to da je Kostancijski koncil god. 1414 naložio Franjevcu biskupu Ivanu od Serravalle da objelodani kritično izdanje Danteova života i djela, što je on iste godine 1414 i učinio: »Traslatio et commentum totius libri Dantis Aligherii.« Franjevci su kolektivno sve činili, da u svijetu podižu pjesnički kult Dantea.

[19] Bracaloni, op. cit. str. 166.
[20] Studi Francescani, br. 1. god. 1921.
[21] S. Bonaventura é Dante, u reviji: Il VI Centenario Dantesco, Ravena, god. 1920.

Dante je duhovno pripadao Sv. Franji, jer je sa punom žarkom simpatijom pjevao i pisao i govorio o Svecu, o njegovim sinovima, i stvarima. Poznavao je i ljubio je Franju i njegove ideale kao malo koji Franjevac. U borbi između rigorozista i laksista, između konventualaca i spirituala, iako je u praksi pristajao uz srednju liniju sv. Bonaventure, odbijajući ekstremiste — »Non fia da Casal ne d' Acquasparta« — jer je s organizatorne strane najrazboritija a u praktičnom je životu pomirljiva, ipak, kad je zapjevao Franjinu idealu integralnog siromaštva, crpao je svoje ideje iz zlatne knjižice spiritualističke struje« Sacrum commercium...«, tog divnog katekizma onih, koji su u apsolutnom siromaštvu gledali dogmu franjevačkog života. Stoga je Dante s umjetničkog gledišta najvjerniji tumač Franjinog ideala siromaštva. XI spjev Raja vječni je dokumenat Danteove franjevačke duše.

Pjesma najvećeg pjesnika Franjinoj gospođi Siromaštini

Jedanaesti je spjev Raja od pjesničke proze Sacrum Commercium skovao nenatkriljive tercine, pune duboke misli i gotovo savršene plastičnosti. Sadržaj je ovog pjevanja ovaj: Pjesnik se nalazi u IV nebu Sunca. Isus je, umuje Pjesnik, svojom krvlju i oprao i dobio svoju zaručnicu — Crkvu. Dao joj je dva sveta sina: Franju i Dominika, da je u njezinom vjekovnom putovanju podupiru k nebeskom Zaručniku. Franjo gori od serafinske ljubavi, Dominik sja od kerubinske mudrosti. Inocent je treći vidio u snu, kako se ruši Crkva: Dante figurativno pokazuje, kako je ispravlja franjevačka Ljubav i dominikanska Istina. Delikatan je Pjesnik: uzimlje sv. Tomu i meće mu u usta hvalospjev sv. Franji, dok pri svrsi kori svoju dominikansku braću, što se odalečuju od duha sv. Dominika. U XII. pjevanju sv. Bonaventura slavi sv. Dominika i kori svoju braću Franjevce, koji se odalečuju od duha sv. Franje.

U prologu su istaknute tri mane, koje su u paklu simbolizirane pod »l u p a« vučica. Pjesnik pjeva: »O insensata cura dei mortali«... O smrtnika brigo nesmotrena...[22] Smrtnici su nesmotreni, jer se bave: aforizmima, pravom, silogizmima, svećenstvom kao trgovinom, to je »lupa famelica«. — Drugi se smrtnici nesmotreno bave »silom, sofizmom, kradom, gradskom upravom i lijenošću... to je »l e o n e f e r o c e« — Treći se smrtnici nesmotreno valjaju u blatu puti »sred putenoga gliba« ili gnjiju u lijenosti. To je »l o n z a a l l e t a t r i c e«. Na žalost, ovo je obični život ogromnog broja kršćana. Dante je prezreo ovaj život, jer je, ožaren plamenom Bonaventurine mistike, uzdigao se nad nebesa s Beatricom »gor iznad oblaka«... i stade da pjeva »mirabil vita« divni život Sveca ljubavi, koji je u svome životu satrao i »vučicu« i »lava« i »panteru«.

Nikada nije nijedan sin tako divno zapjevao o svojemu ocu, kako je Dante o sv. o. Franji. Počinje sa slatkom istinom da Providnost upravlja sa svijetom, sa pojedincima i sa njihovim činima. Osobito upravlja sa Crkvom »Da bi išla k miloj svojoj Ljubavi, Onom čija krv je nad svim slavna«. Nju opra, da je zaruči. Crkva da bude u sebi stalnija, a Zaručniku vjernija, Providnost joj daje dva Kneza, da je s desna i s lijeva podupru Franjo i Dominik: prvi »Jednom srce ka Serafu krilo«, a drugi »S premudrosti kerubinske na zemlji žarilo«. Dok se hvali prvoga, hvali se i drugoga. I obratno, jer su imali isti cilj u svim djelima.

Franjo se rodio u Asizu, koji je između dvije rijeke. Između njih je brdo Subasio. Na njegovu je obronku Franjino rodno mjesto, gdje se rodio i sv. Ubald, biskup gubijski. Asiz je od riječi — asceza — uzlaz. Dante moli da se taj gradić više ne zove Asizom već istokom, jer tu »svijetu jedno sunce granu«. Stoga je o Asizu »malo reći Uzlaz, dal' nek zove punim pravom Istok ove strane«.

Franjo je još kao mladić dao znakove da svak »nasluti muževnih mu vrlina plodove«. Kao mladić doživi bijes

[22] Prijevod iz Dantea prema Učeliniju.

očev, jer se zaručio sa Siromaštinom, koju svak kao smrt prezire. Protiv volje očeve, i pred duhovnim i pred svojim tjelesnim ocem: »S njom sadruži — sve to već ju ljubeć od tadara.« »Di dì in dì l' amò più forte.«

Siromaštinu, ostavši udovicom Prvog Zaručnika — Krista, preko 1100 i više ljeta svak je prezirao, dok joj Franjo ne pruži mladenačku desnicu. Svijet nije volio Siromaštinu, iako je siromašni ribar Amiklat mirno spavao u svojoj otvorenoj sobici, jer Cezarovi vojnici nijesu imali ništa da otmu. Nije joj — Siromaštini — koristila ni snaga ni vjernost, jer, kad je i Marija ostala pod Križem, ona s Krista na Križu procvili. Divna je ova slika Danteove krilate mašte, ali gest Pjesnika prema Djevici boli nije lijep, jer je Ona u srcu trpjela muku pod Križem, koju je na Križu Krist trpio u tijelu. Siromaština je zacvililila na Križu na Sinu, a pod Križem na Majci.

Pjesnik, da skrati figurativni govor, imenuje mladence: Franju i Siromaštinu. Divna sloga, vesela lica, topla ljubav i mili pogledi, posmjesi ... te zrake s njihova lika »postadoše svetih misli vrelo« za one, koji ih gledahu. I pođoše za njima. Prvi se izuo časni Bernardo: on potrča za Franjom bojeći se da ne bude trom u letu za »skrovitim blagom«, »istinskim bogatstvom« — Siromaštinom, radi koje se izuvaju Egidije i Silvestar. Idu učenici za Učiteljem, za Franjom Zaručnikom, jer je zaručnica draga »sì la sposa piace«. Tad Franjo Otac i Učitelj — sa svojom Zaručnicom i svojom pratnjom »koju skromni konopčić stisnuo« ide u Rim. Ne stidi se sin Bernardona svoje gospođe Siromaštine, niti se smućuje stoga, što su ga za to čudakom držali. Svoju tvrdu namisao kraljevskom slobodom otkri Inocentu »od koga — prvi pečat Redu izvojštio«.

Kad se kasnije umnožala vojska Siromaštine — o kako je plodna ova mistična gospođa! — Franjo »čiji divni život bolje — pjelo bi se sred slavlja rajskoga« — opet ode u Rim. Onorije III i pismeno odobri Red »Drugom krunom ovjenčao« ... »Taknut Duhom Svetim«.

Kasnije je Franjo planuo asketskom ljubavlju da širi vjeru Kristovu. Otvara put prvim misijama »željan da krv-

cu prolije — per la sete del martirio —« Stupa pred Sultana »Krsta holom sultanu navijesti«. On prvi, a njegovi za njim. I do danas je Sveta Zemlja dragulj franjevačkih misija. Franjo, ne obrativši mnoštva, a da ne ostane bez posla, u Jerusalimu ostavi svoje straže, a on se vrati: »I sred pitne Italije se smjesti«. »Reddissi al frutto dell' italica erba«.

Sad Dante, božanski vidoviti Pjesnik, orlovskom brzinom poleti na sv. brdo Alverniju, tu franjevačku Golgotu, i u sama tri stiha savršeno i sa divnom plastikom izrazi Franjinu Stigmatizaciju:

»Tu med Tiberom i Arnom, sred ljuti
Pukle, Krst ga najzad opečati;
I s tim osta dva ljeta pri puti.

(Nel crudo sasso intra Tevere ed Arno, Da Christo prese l' ultimo sigillo, che le sue membra due anni portarno«).

Kad se svidjelo Onom, koji svojeg Sirotana tako »obogati«, pa je htio »da mu platu gor izruči«, a koju je stekao sa svojom poniznošću »meritò col suo farsi pusillo«, tad Franjo svoju milu Zaručnicu svojoj Braći kao svoju jedinu baštinu ostavi na čuvanje i »zapovjedi da je vjerno ljube« ... »e comandò che l' amassero a fede«.

I »mirabil vita« — »Divni život« bio je pri kraju. Iz zagrljaja sa Siromaštinom Franjo umire go na goloj zemlji. Velika duša hoće da poleti »put nebeskih dvora« ne htijući »drugog lijesa tijelu naći« osim skrajnjeg siromaštva.

Ovako uzvišeno pjeva božanski Pjesnik o svome duhovnome Ocu. Dvadeset i pet tercina dvadeset je i pet divnih umjetničkih bisera. S jedne strane afreski Giottovi, s druge strane Danteove tercine. Oba su velika. Giotto glorificira Sveca. Dante opjevava heroja, viteza siromaštva i mučenika ljubavi. U Danteovim nam je tercinama bliži Franjo kao povijesno lice. U Giottovim je afreskama sjaj nebeske nagrade. Slikar i Pjesnik se upotpunjuju, ali je Dante dublje shvatio i plastičnije izrazio Franjin ideal siromaštva i Ljubavi.

Sva ljepota Franjina osjećaja zrcali se u 75 Danteovih stihova u slavu Poverella. Danteove tercine glorificiraju Fra-

nju u mučeničkom stavu ljubitelja siromaštva. U ljubavi prema gospođi Siromaštini Pjesnik je ispravno vidio bit Franjine nenatkriljive ljubavi prema Kristu. Jer je Franjo u apsolutnom siromaštvu bio najsličniji od svih svetaca Kristu, s drugim riječima: jer se je on radikalnim siromaštvom potpuno dematerijalizirao, za najvišega Pjesnika ostao je realizovana umjetnina »mirabil vita«, o kojem je teško ljudskim jezikom govoriti, jer ga samo anđeoski zvuci mogu opjevati.

U potvrdu ove misli Pjesnik navodi Stigmatizaciju. Kad je Franjo po potpunom siromaštvu pridonio Bogu maksimum ljubavi, tad je Krist, da pokaže živom čovjeku najveću ljubav, poslije one Otkupljenja, uresio Franju znakovima svoje Muke: »Da Christo prese l' ultimo sigillo, che le sue membra due anni portarno«. U ovom slivu božanske i čovječanske ljubavi ljube se vrhunci Franjine svetosti i Danteove umjetnosti, koji je savršenom umjetničkom intuicijom vidio i izrazio bitne crte, koje je dlijeto Providnosti zarezalo na fizičkom liku divnoga Sveca. Stoga je Dante po svojem životu i po duhu svoje umjetnosti ortodoksni sin Franjin: vječna slava franjevačkog ideala u povijesti umjetnosti.

C. - Franjina Gospođa Siromaština u Jakoponovim Laudama

Ako preletimo sve Jakoponove Laude, vidjet ćemo, da on, poslije teoloških kreposti, od stečenih posebno ističe: čistoću, pokoru i ustrpljivost, a nadasve — siromaštvo. Jakopone je bio autentični sin Poverella.

Kad su neki u Redu krenuli krivim putem, koji je udaljivao od apsolutnog siromaštva, on je svom dušom, vjernom Franjinim životnim idealima, pristao uz spiritualističku struju. Za taj uzvišeni serafinski ideal ušao je u neopreznu borbu i sa istim vrhovima Hijerarhije, radi čega je pretrpio čistilišne muke utamničenja i patnja na zemlji.

Jakopone je bio bogodani umjetnik i svu je svoju ogromnu žrtvu upotrebio kao gorivo za rasplamsaj svoje mistične ljubavi — Ljubavi. Ljubiti LJUBAV živeći u Siromaštvu, prezrijeti materiju, eda se steče sloboda duha, to je bio ideal Franje Asiskoga, koji je Jakopone, kao mistični pjesnik, o kojem reče CARDUCCI, da je najveći mistični pjesnik Srednjega vijeka, opjevao u životu i u svojim Laudama. Siromaština — kao dokaz ljubavi prema Ljubavi — taj Franjin ideal, bila je Zastava njegova pokreta, Program u filozofiji i teologiji i umjetnosti njegovih vjernih sinova. U tom je smislu Jakopone idealan uzor. Sv. Franjo — pripovijeda se u XIII pjevanju Fiorettija — pozove brata

Bl. Jakopone da Todi

Maseja da pođu u crkvu sv. Petra i Pavla, eda izmole od Svetaca posjed neizmjernoga blaga siromaštva, jer je ono dar neba. Kad se okusi taj dar, tad su gorke sve stvari materijalne, sva dobra prolazna, sve ljepote zemaljske i duša je slobodna da se ujedini sa vječnim Bogom.

Siromaštvo je krepost Kristova: pratila ga je od štalice do Kalvarije, do groba. Na križu je bilo propeto sa Propetim, s njim pokopano, s Njim sjajem Uskrsnuća uzvišeno i uznešeno na nebo. Ono i sada dariva duše, koje se

u nj zaljube — lakoćom, da lete u nebo. Tako reče Svetac bratu Maseju.

Naš pjesnik-mistik, jer je savršeno poslušao svojega duhovnog Oca, savršeno je uspio u svojem mističnom letu i sa svojom čarobnom pjesničkom riječju uzveličao je ljepotu, čar i bogatstvo siromaštva, vrijednost i važnost gospođe Siromaštine, mistične zaručnice Franjine.

Dvije Laude u slavu Gospođe Siromaštine

Jakopone u 59—toj [23] Laudi ističe praktičnu korist siromaštva za redovnika. Siromaština je gospodarica cijelog svijeta, svih strana svijeta i svih naroda. Ona je dala vazalima u zakup zemaljska dobra na obrađivanje: plodove uživa ona. Zemlja, trave, cvijeće, stabla i tečno voće; živine, ptice i ribe; vode, rijeke, jezera i mora; zrak i vjetar svi služe Siromaštini. Mjesec, sunce, nebo, zvijezde pjevaju da zabave — Siromaštinu. Ljubav je Siromaštine tako velika, da osvaja i — Boga! To je triumf duše, koja se zavjetovala na apsolutno siromaštvo.

U drugoj Laudi, t. j. 60—toj, [24] Pjesnik pjeva, kako je Siromaština — kraljevstvo mira, siguran život bez zadjevica i prepiraka. Ne boji se ni lupeža ni oluja. Umire u miru i — bez oporuke. Ostavlja svijet u slozi. Nema potrebe od javnog bilježnika ni suca. Smije se škrcu, koji uvijek žive u nemiru i tjeskobi.

Siromaština je mudra i neće da joj iko zapovijeda. S visoka gleda na sve stvari. Materija nije kadra da je zarobi. Ko neće prolaznih vremenitih, tvarnih dobara, gospodar je samog sebe. Ko je gospodar samog sebe, ne može da pretrpi ikakvu nepravdu od ikoga: njemu se ne spotiče noga o išta. Što ko ljubi, tome se je dao, tome se je predao. Nije viteška srčanost biti vazal materije i misliti, koliko je njegova. Ta taština grdi našu uzvišenu sličnost s Bogom. Bog — divno zapaža veliki Pjesnik-mistik — ne stanuje u usku srcu. Toliko je veliko srce, koliko mu je velika ljubav. Prsa su gospođe Siromaštine široka: tu stanuje Bog. Siromaština je zvjezdano nebo za smrtnike na zemlji. Pjesnik pjeva: treba se lišiti svake časti, jer je čast zavornica na putu u nebo i umanjuje duhovnu sigurnost; treba ostaviti bogatstvo, jer ono krade vrijeme; i tašto znanje treba prezrijeti, jer ono napuhuje, a isticanje svoje dobrote ne može biti bez hipokrizije. To je zvjezdano nebo, pjeva Jakopone, koje gospođa Siromaština proizvađa u duši — zvjezdano nebo: bježanje od časti, bogatstva, taštog znanja i duhovne oholosti.

[23] Ferri Jacopone da Todi, Le Laude, Bari 1915, str. 133.
[24] Ferri, op. cit. str. 134—5.

Sv. Franjo — prijatelj ptica

Nad prvim zvjezdanim nebom u duši širi se drugo nebo, koje od duše traži da bježi od straha, da se ne boji pakla, da izbjegava beznadnost. Drugo nebo znači da duša mora gojiti trajnu nadu za nebom, da u ničem stvorenom ne uživa, da se nad mukama i protivnostima ne žali.

Nad ovim drugim nebom prostire se i treće nebo bez konca i bez mjere, koje mašta nije kadra da pretstavi. Duša je lišena svega. Samo žudi za ponižavanjima. Poništu-

je u sebi ohologa čovjeka, jer se puna ljubav temelji na čistoj istini. Treba ljubiti, a da se u tom ne traži užitak i ugodnost; treba znati, a da se to ne vidi razumom... Treba od volje Božije učiniti svoju volju — to je treći stupanj duhovnog siromaštva. Tada redovnička duša veli Jakopone, može da reče: Živim ja, ali ne živim ja; moje biće nije moje biće... — to se uopće ne može opisati. Stoga je velika filozofska istina da siromaština znači ništa ne imati i ništa ne htjeti imati, a u stvari je — sve imati u savršenoj duhovnoj slobodi.

Jakopone uključuje i siromaštvo u stvari i siromaštvo u duhu, eda duh može slobodno zagrliti vas svemir. Odricanje od svega u stvari je duhovno krilo, koje dušu nosi do universalne ljubavi i savršenog veselja.

Rijetko je kad koji umjetnik rastvorio duši širi horizont od Jakopona, koji veli da usko srce ne može Boga obuhvatiti: koliko je srce, tolika je i ljubav. Siromaštvo ima tako široko srce da u njemu stanuje — Božanstvo.

Jakoponova tri zvjezdana neba

Jakopone u ovoj svojoj sjajnoj umjetničkoj slici dočarava Franju u čarobnom liku Poverella, koji je imao tako veliko srce, da se u njemu nastanio Bog, jer je bio u duhovnom i materijalnom pogledu savršeni — Sirotan. U Jakoponovim versima izrazuje se triumf Siromaštine: kroz a nju se ulazi u tri zvjezdana neba mističnog ujedinjenja s Bogom. Prezreti časti, bogatstva i slavu; ne bojati se pakla, nadati se raju, u ničemu ne uživati, što je stvoreno i ne žaliti se nad protivnostima; ne uživati u vlastitom dobru pa ni u svojoj kreposti... — to su putovi duhovnog apsolutnog siromaštva do potpune transformacije u Kristu.

Kad u našem srcu nema nas, u nju ulazi Krist. A to je mili ideal Franje Asiskoga. To je nauk

iz Sacrum Commercium. On je jasan i iz devete[25] Jakoponove Laude, koja vjerno prikazuje povjesne peripatije gospođe Siromaštine, dok je ne zaruči sv. Franjo, koji videći njezin sjaj:

> —»Infocò tutto d' amore,
> Transformossi nel Creatore,...
> Ivi prese il suo abitare.«

Božji Sirotan — propovjednik potpunog veselja

Gospođa Siromaština raspalila je Franjinu ljubav do serafinskoga plamena: On se preobrazio, po stigmatizaciji, u Propetoga i u Njem se on nastanio.

Iako versi Jakoponovih Lauda nemaju eleganciju i tehničku savršenost Danteovih tercina, ipak Pjesnik-mistik ima snagu Danteove koncepcije. Dva su se najviša religiozna pjesnika — Dante i Jakopone — stavili da reku, što su najviše mogli, kao rođeni geniji, o Franjinoj gospođi

[25] Tresatti: Jacopone da Todi, Laude IV.

Siromaštini. I oni su skovali verse neizrecive ljepote i vječne vrijednosti. Njihov uzvišeni let u carstvo sjajne umjetnosti obogatio je slikarstvo, kiparstvo i pjesništvo trajno lijepim djelima, jer su — poslije njih — pjesnici i slikari i kipari kroz vjekove se natjecali, koji će više i ljepše da reče o divnom POVERELLU. Svetac apsolutnog siromaštva i universalne ljubavi zaslužio je najživlje boje i najblistavije stihove, koji su vječna divna aureola oko mističnoga lika Poverella.

FINALE: 1. - Dûg umjetnosti prema Franji Asiskome

Povjesnici umjetnosti obično na dugo opisuju, što je sve umjetnost darovala sv. Franji, a vrlo malo spominju ono veliko blago, koje je Svetac ljubavi darovao umjetnosti. *Prof. Corrado Mezzana*[26] tvrdi da je Franjo bio »Il suscitatore del Rinascimento«, buditelj Renesanse, jer je njegova poglavita zasluga da je nastupila ona temeljita i sveopća obnova duhova i duhovnih forma, koje su utrle put Novom dobu.

Franjo Asiski nije bio mecenat umjetnika i umjetnosti kao August, Deziderij ili Leon X... On nije imao ni kraljevske ni papinske dvorove kao ni grandiozne opatije, u kojima bi za skupe novce sabirao divna djela velikana umjetnosti. Njegov je utjecaj na umjetnost bio sasvim drugoga reda: duboko je izmijenio duhovni ukus umjetnika suvremenika, koje je osvojio svojim novim pogledima, željama i čežnjama preko nevidljivih i nezamjetljivih kanala, koji su bili zlatni vez između bezbrojnih duša i njega — Božijeg Sirotana.

Giotto je, pod snažnim utjecajem Sveca ljubavi, uveo u religioznu ikonografiju mnoštvo novih deskriptivnih, realističkih i fizioloških elemenata, koje su u oštrom kontrastu sa suhim, ukočenim, stilizovanim, hijeratičnim bizantskim formama istočnjačke umjetnosti.

[26] L' Osservatore Romano, 15-II-1936.

I Franjina duhovna braća i vjernici, zadojeni franjevačkom ideologijom skromnosti, poniznosti i siromaštva, željeli su da umjetnici u svojim umjetničkim djelima prikažu njihova Oca i učitelja onako naravna, srdačna, skromna, priprostita i ponizna, kakva ga je odgojila gospođa Siromaština. Oni nikako nijesu željeli da svoga miloga Božjeg Sirotana vide u gigantskim formama po svodovima svojih hramova, satkana od zlatnih mozaika, jer zlato ne odiše ni svježinom ni srdačnošću. I stoga su umjetnici prikazali Franju onakova, kakav je bio za svoga siromašnoga života: Seraf duhovne ljepote i nutarnje vrijednosti sja u afreskama u Subijaku, Grečiju i u Asizu uprav onakav, kakav je bio.

I sad je nastalo živo natjecanje među umjetnicima, koji će življe i bolje da prikaže i dočara dlijetom, kistom i zvukovima uzvišene pjesme i glazbe franjevačku legendu. Dah je nove, svježe, tople poezije prostrujio umjetničkim djelima. Giotto, i bezbroj drugih, savršeno su prinijeli u afreske drage pripovijesti iz Fiorettija. I Pisano i Berlinghieri i Margaritone doprinijeli su svoj dio u procesu potpune promjene umjetničkog izražavanja pod uplivom Sveca ljubavi.

Budući da je Franjina kanonizacija bila upravo fulminantna: filmskom je brzinom projektirana i ostvarena Svečeva bazilika, pa premda se kosila sa logičnim tumačenjem franjevačkog duha siromaštva, ipak je, valjda, veli prof. Mezzana,[27] najljepši dom molitve na utjehu ljudi, a, možda, i na užitak samoga Boga. »Le più bella casa della preghiera a conforto degli uomini e forse a conpiacimento di Dio.«

Evanđelje je pjesma Bogu i prirodi. I cvijeće i valovi... susreću se na svim stranicama Svetih Knjiga. Ljudi su se prije Franje tako skamenili, da nijesu bili kadri ili nijesu bili voljni da izraze svoj osjećaj prema prirodi: da je opjevaju. Franjo je, i u ovom, povratio kršćanstvo na prvotna vrela. Kao Krist živi, propo-

[27] Ib. str. 5.

vijeda i moli pod vedrim nebom. On hoće da u svakom kloštru njegovih samostana cvate jedan kut kao mali perivoj. Ne dopušta, da se stablo potpuno posiječe. Brani i štiti crviće, pčele, janjce, ptice i životinje, jer osjeća univerzalno bratstvo sa svim stvorenjem: nerazumne životinje lome obične prirodne zakone i na mig Franjin padaju ničice, poštuju i slušaju Brata Sunce iz Asiza.

Sv. Franjo — krotitelj vuka

Franjina ljubav prema majci prirodi rastvorila je prozore hramova i mlazom svježine pomladila je crkvenu umjetnost. Odsada mjesto zlata i dragulja umjetnici rese i kite afreskima svodove i zidove hramova, koji, kao i pâle po oltarima, sjaju ljepotom vedrih nebesa, bistre vode, vrletnih klisura, ljupkih grlica i bijelih, čistih ljiljana.

Ovaj Franjin zdravi i umjereni naturalizam obogatio se i prirodnim izražavanjem čovjeka, tako da se čitava sveta ikonografija u umjetničkim djelima, u svojem vanjskom izražaju promijenila i usavršila. Figure Isusa, Marije i svetaca više ne sliče hijeratičnim fantazmima nad zlatnim nebesima: Isus i Marija i sveci sjaju, pod Franjinim utjecajem na nove umjetnike, u

ljepoti žive čovječnosti, pune i utjehe i vedrine i radosti, tako da i samo Božanstvo blista milinom posmijeha i suza. U novim umjetničkim djelima život Isusa, Marije i svetaca nije daleko, daleko u vremenu i prostoru: franjevačka ih je umjetnost približila srcima vjernika, koja s njima žive, trpe i vesele se. Mater Dolorosa, Pietà... Put Križa, u slici i pjesmi, plod su Franjina utjecaja na umjetničke duše. U ovom su smislu od velike idejne važnosti za povijest umjetnosti: »Meditationes vitae Christi«, koje se dugo pripisivalo sv. Bonaventuri, idealnom sinu sv. Franje. Franjo je pomirio prirodu sa vjerom, jer je i priroda kći Božija, vjerna prilika Njegova. I umjetnici su od vrijednosti pošli za njim, za Božijim Sirotanom: oni su dali vjernicima nove, svježe, žive slike, koje su bile jače i snažnije od suhih, neizražajnih shema bivših vjekova.

Franjo Asiski bio je propovjednik čiste, Božije ljubavi čitavim svojim bićem. Njegov biograf veli, da je čitavim svojim tijelom propovijedao. »De toto corpore fecerat linguam«, pa je htio da i umjetnost bude jedna forma pastoralnog propovijedanja: svodovi, zidovi i prozori Božijih hramova sa svojim umjetničkim dragocjenim blagom postali su živa knjiga, koju su svi razumjeli i svi voljeli. A riječ svetih govornika poprimila je pučki govor i pučki izražaj, živ i nov, bogat i elastičan na mjesto latinskih teoloških formula i dijalektičkih izraza. Živa pučka riječ u pjesmi i slici, kakva vrije iz uvijek živog srca živog naroda, sašla je u srca slušalaca i gledalaca. To je bio triumf života nad formulom, nad materijom, pa ona i zlatom se zvala, jer je bez duha i daha.

Eto, to su sve plodovi Franjine ličnosti na umjetnost. To je veliki dûg koji duguje umjetnost Franji iz Asiza. On je zapalio novu baklju u hramu umjetnosti. Današnji materijalizam kuša da je ugasi povratkom u surovo barbarstvo i pogansku sensualnost. Ali Franjino svijetlo sja i orkan materijalizma neće ga ugasiti. Du-

hovna elita čovječanstva, aristokracija duha, koja se bori za primat duha nad materijom, u današnjoj krizi čovječanstva vojujući protiv marksističkog materijalizma slijedi stope Sveca ljubavi, čiji je idealni ži-

Sv. Franjo — blagoslivlje svoj Asiz

vot sigurnim znakom da će još jedamput duhovni ideali, kao i u Srednjem Vijeku, spasiti kulturu čovječanstva od barbarskog materijalizma.

2. - Pjesnici i Franjo Asiski

Nedavno je izvijestila pariska[28] »La Croix«, da je jedna skupina francuskih pjesnika predložila: Da se Franju Asiskoga proglasi za zaštitnika pjesni-

[28] Ib. god. 1936, 14-V.

kâ u Francuskoj. Jedan od ovih idealnih pjesnika veli: »Tko više od sv. Franje zaslužuje da ga priznamo za svoga zaštitnika i da mu iskazujemo ljubezno štovanje? Razlog je intuitivan: Umbrijski Sirotan, koji je postigao najviše vrhunce svetosti, nametnuo se kao jedan od najautentičnijih i najvećih pjesnika, koje je ikada poznavalo čovječanstvo. S druge strane, u njegovu imenu francuski pjesnici pozdravljaju ime njegove domovine.«

Murillo: Propeti grli Sveca ljubavi

Francuski pjesnici hoće da se stave pod visoku zaštitu Franje Asiskoga. I to ne iz poze ili iz kakva sentimentalizma. Oni hoće da se od njega nadahnu za velika umjetnička djela. Franjina je pjesma sama uzvišena ljubav za ljepotama vjere i prirode. Francuski pjesnici žele da pođu Franjinim putovima, jer hoće da od poezije učine sredstvo

duhovnog uzvišenja i za sei za moderno društvo, koje se, na žalost, povratilo u životu i u nadahnućima u staro poganstvo. Oni su odlučili i to da se svake godine sastanu sa svojim prijateljima, da produbu veze prijateljstva i bratstva u duhu njihova Zaštitnika-Pjesnika himne Bratu Suncu. Sastajat će se u Parizu, kod oo. Franjevaca, u crkvi Notre—Dame—de—la Paix—: zajednički će se moliti, zajednički slušati svetu Misu, zajednički primiti sv. Pričest. Kasnije će se sastati na bratski sastanak u samostanskim prostorijama da izmijene misli i stvore zajedničke odluke. Prvi sastanak bio je 4 listopada, na dan sv. Franje, prošle godine 1936.

Odlična je inicijativa francuskih pjesnika. Svi pravi pjesnici svijeta pristaju uz njihov prijedlog, t. j. oni, pjesnici, koji shvaćaju misiju prave poezije u tom, da pjeva sa zvonkim i čistim stihom svetost dobrote i istine u sjaju ljepote. Franjo Asiski autentični je pjesnik, pionir je »dolce stil nuovo«, utemeljitelj je umbrijske škole, koja je dala prve talijanske rimovane pjesme, tako da je i sam Carducci, radi tih Franjinih odlika i zasluga, gledao u Božijem Sirotanu rođenog pjesnika, oca i nadahnitelja umjetnika. Francuski su pjesnici učinili lijep i pravedan gest, jer je Franjo bio pjesnik Boga, prirode, Crkve, i domovine. Stoga ostaje ideal svih pjesničkih i umjetničkih duša.

3. - Zvijezda umjetnosti ne gasne

Franjevački je život, veli[29] danas, valjda, najodličniji živući Franjevac o. Gemelli, Rector Magnificus Katoličke Univerze u Milanu i pretsjednik Papinske akademije znanosti, tog znanstvenog senata Crkve — kako se lijepo izrazio sv. Otac Papa —: »najprobranija aristokracija siromaštva.« Život Franjinih sinova poznaje samo jedno vrelo uzdržavanja — Providnost. Franji je uspjelo od Siromaštine, koja je svakom smrtniku najmrži gost u životu, učiniti najmiliju prijateljicu bezbroja plemenitih duša.

[29] Vita e Pensiero, god. 1929, str. 627.

Božji je Sirotan svojom živom plastikom, svojim savršeno sirotanskim životom i svojom plamenom serafinskom riječju, tako uvjerljivo, živo i zanosno predočio svoju mističnu zaručnicu — Siromaštinu, koju Dante zove prezrenom udovom Kristovom, da ju je, premda je bila u ljudskim očima mrka i grdna i mrska, učinio privlačivom, dragom i milom, vrelom više ljepote i zdencem životne utjehe u kraljevstvu duhovne slobode.

Sv. Franjo — učitelj pokore i radosti

Krist je veličanstvenim ponosom bio vjerni Zaručnik gospođe Siromaštine. I ona ga je vjerno slijedila od Betlehema do Kalvarije, od jaslica do Križa, od krila Marijina do krila getsemanskog groba. Između Krista i gospođe Siromaštine vladala je savršena vjernost za vjernost.

Franjo se zanosom pjesnika i vjernošću sveca zaljubio u Kristovu udovu ne iz tašte želje za odricanjem. I stari su filozofi tražili emancipaciju od materije da budu slobodniji. Franjo je, naprotiv, zaljubio se u gospođu Siromašti-

nu, jer ju je ljubio Njegov Učitelj Krist. Siromaština je u Franjinoj ideologiji — konkretizirana ljubav. On ju je toliko ljubio, da, po ljudsku govoreći, nije bilo moguće više ljubiti.

»Sacrum commercium . . . « prikazuje gospođu Siromaštinu punu, društvenu, gospodsku, veselu — materinsku. Svijet je mrzi, jer se svijet ne zna žrtvovati, jer ne zna dati. A ipak je bilo, ima ih i bit će ih vjernih Franjinih sinova, koji znaju žrtvovati sve, koji znaju dati sve — i s e b e, lišivši se bogatstva, časti, duhovnih sposobnosti i moralnih zasluga radi Kristova siromaštva: Oni ispraznuju svoje srce od svega i od sebe — da se u nj useli Bog. To je Franjina e s t e t i k a ž i v o t a. I dok bude po franjevačkim čelijama, u franjevačkim životima gospođa Siromaština — K r a l j i c a, dotle će biti u ovom materijalističkom i egoističnom svijetu i U M J E T N O S T I. Čistu UMJETNOST će od modernog materijalizma spasiti uzvišeni idealizam života, potpuno slobodna od materije — BOŽIJI S I R O T A N.

Svetac Ljubavi — učenik Križa
(Slika na Visovcu)

PRI IZRADBI OVOGA DJELAŠCA

služio sam se sa slijedećim djelima:

1. B r a c a l o n i: »L' Arte francescana nella vita e nella storia di settecento anni . . . « Todi 1924.
2. P a p i n i: »Pane e vino«, Firenze, Vallecchi, 1926.
3. — — — »Fioretti di S. Francesco«, izd. Vignatti, Assisi 1901, s predgovorom Sabatiera.
4. L e o n X I I I: Enciklika »Auspicato« od 17-IX-1882 god.
5. C r i s p o l t i: »S. Francesco e Dante« u »Miscellanea Francescana« XIII.
6. F. O z a n a m: »Poetes Franciscaines en Italie au XIII. siecle«. 1850.
7. Ar. G o f f i n: »Saint François d' Assisi dans la lègende et dans l' art primitif italien«. Bruxelles 1909.
8. L. G i l l e t: »Histoire artistique des Ordres Mèndiants«, Paris 1912.
9. P. U. D' A l e n ç o n: »Leçon d' histoire franciscaine«, Paris 1918.
10. E. J a l l o n g h i: »I ritmi latini di S. Bonaventura«. Roma 1915.
11. C a r d u c c i: »Discorsi litterari e storici«. Bologna 1905.
12. — — — »Sacrum commercium B. Francisci cum Domina paupertate«, Quaracchi 1923.
13. P a p i n i: »Gli óperai della vigna«, Firenze, 1929.
14. — — — »Actus S. Francisci«, izd. Quaracchi.
15. F r. E h r l e: »Die Spiritualen, ihr Verhältnis zum Franziskanerorden und zum Fraticellen, u Archiv für Litteratur und Kirchengeschichte des Mittelalters. III.
16. A d. V e n t u r i: »Storia dell' arte«, Milano 1911.
17. H e n r y T h o d e: »Franz von Assisi und die Anfänge der Kunst der Rennaissance in Italien«, Berlin 1885.
18. C o r. R i c c i: »S. Francesco nell' opera di Dante e di Giotto«, u »Santi e Artisti«, Bologna, 1894.
19. M i s c i a t e l l i: »Idealitá francescane«, Roma 1909.
20. — — — »Legenda I S. Francisci«, izd. D. Alençon.
21. C h a v i n: »Storia di S. Francesco«, tal. izd. Prato 1846.
22. H. H o l z a p f e l: »Manuale historiae Ordinis Fratrum Minorum« Frib. — Brisgoviae, 1908.
23. P r o f. D. R o n z o n i: »Dante Alighieri frate regolare de Poenitentia Ordinis S. Francisci«, Perugia 1922.
24. B. B r u g n o l i: »Fra Jacopone da Todi e l' epopea francescana«, Assisi 1907.
25. P. Z. L a z z e r i: »Fonti bonaventuriane dell' XI e XII canto del Paradiso«, u »Studi Francescani«, god. 1921.
26. F e r r i: »Jacopone da Todi. Le Laude«, Bari 1915.
27. G e r m a i n: »L' Influenza di S. Francesco nella civiltá e nelle arti«, Parigi 1903, tal. izd. Roma 1908.
28. G ö r r e s: »Der hl. Franciscus von Assisi, ein Troubadour«, Regensburg, 1828.
29. G e m e l l i: Vita e Pensiero, god. 1929.
30. — — — Osservatore Romano, god. 1936, br. 56.

